

2018 metų veiklos prioritetus lėmė strategija ir dienos aktualijos

Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijos 2018 metais atliktas priežiūros įstaigų pažangumo vertinimas parodė, kad Lietuvos Respublikos valstybinė darbo inspekcija prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – VDI) verslo priežiūrą organizuoja labai gerai. Be abejo, šis įvertinimas mūsų institucijai ir man kaip vadovui yra labai svarbus, motyvuojantis ir toliau aktyviai tobulinti mūsų atliekamą veiklą – nelegalaus darbo bei darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų vykdymo kontrolę bei šių reikalavimų pažeidimų prevenciją. 2018 m. buvo įgyvendinta tikrai nemažai svarbių projektų, pokyčių, susidūrėme ir su įvairiais iššūkiais.

Kalbant apie nelegalaus darbo kontrolę, 2018 m. išsikėlėme sau ambicingus tikslus nustatyti daugiau nelegalaus darbo atvejų per mažesnį patikrinimų skaičių. Užsibrėžtus nelegalaus darbo kontrolės efektyvumo ir rezultatyvumo rodiklius pasiekėme ir viršijome. Tai pirmieji metai, kai turėjome tokius nelegalaus darbo kontrolės rodiklius, todėl tobulėti dar turime kur, ateityje sieksime gerinti nelegalaus darbo kontrolės procesus ir pan. Dar viena veikla, kurią verta paminėti, yra „Jungtiniai operacijų centrai“ (JOC). Šių centrų idėją ir įgyvendinimo aspektus perėmėme iš Norvegijos Karalystės Nacionalinės darbo inspekcijos. „Jungtiniai operacijų centrai“ (JOC) - tai nauja kontrolės įstaigų bendradarbiavimo forma šešėlinės darbo rinkos ir šešėliui šalyje mažinti. 2018 metų pradžioje šių centrų pilotiniai projektai startavo Vilniuje ir Klaipėdoje. Kadangi jų veikla buvo itin sėkminga, 2018 metų pabaigoje tokie centrai veiklą pradėjo taip pat ir Kaune, Šiauliuose bei Panevėžyje. JOC organizuojami patikrinimai šešėlinės darbo rinkos ir šešėliui šalyje mažinti, kurie vienija visas kontrolės įstaigas, būna itin rezultatyvūs, be to, jų veikla leido sustiprinti bendradarbiavimą tarp institucijų bei padidinti informacijos sklaidos operatyvumą.

Stengiamės tobulėti, neatsilikti nuo tendencijų ir atlikdami darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų vykdymo kontrolę, keldami darbo inspektorių kvalifikaciją, pasitelkdami informacinės-komunikacinės priemones. Kaip rodo analizės, 2018 m. nelaimingų atsitikimų darbe tendencijos stabilizavosi – sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe rodikliai nebedidėja ir yra vieni mažiausių per pastaruosius metus. Be abejo, pagrindinis tikslas, kurį keliame sau, verslui ir visuomenei, yra nei vienos žūties darbo vietoje. 2018 m. padaugėjo užregistruotų lengvų nelaimingų atsitikimų darbe, tačiau čia galima įžvelgti ir tam tikrą gerą tendenciją: anksčiau tokio tipo nelaimingi atsitikimai buvo fiksuojami vangiai, o išaukęs jų skaičius, tik rodo, kad įmonės nebenuslepia tokių atsitikimų darbe fakto. VDI ši informacija ypač naudinga vykdant prevencinę veiklą.

2018 m. kaip ir kasmet, siekdami iš esmės keisti visuomenės požiūrį ir supratimą apie darbuotojų saugą ir sveikatą bei nelegalaus darbo žalą, vykdėme aktyvią konsultacinę, švietėjišką ir prevencinę veiklą. Bendradarbiaudami su užsienio partneriais, matome, kad šioje srityje tam tikrais aspektais esame smarkiai pažengę į priekį. Įvertinus mūsų pajėgumus, organizuojame nemažai seminarų, konsultacinių renginių; kasdien įvairiais kanalais darbo teisės bei darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais konsultuojame daugybę žmonių; vykdome įvairius komunikacinius projektus, stengiamės aktyviai išnaudoti įvairias priemones ir pasiekti, kuo įvairesnes žmonių grupes. Šioje veikloje koją mums dažnai pakiša du labai paprasti dalykai: žmogiškųjų ir finansinių išteklių trūkumas.

Sėkmingai vykdome ir plečiame darbo ginčų komisijų – privalomų ikiteisminio darbo ginčų nagrinėjimo institucijų, sprendžiančių individualius darbo ginčus bei kolektyvinius darbo ginčus dėl teisės - veiklą. Įsigaliojus naujam Darbo kodeksui, komisijoms padaugėjo atsakomybių, tenka

nagrinėti sudėtingas bylas, susijusias su dažnai itin jautriomis situacijomis – atleidimu iš darbo, moralinės žalos atlyginimu ir pan. Kasmet šioms komisijoms keliamas tikslas – kad būtų sudaryta kuo daugiau taikos sutarčių. Skatinti ginčo šalis susitarti - viena iš esminių darbo ginčų komisijų paskirčių, tai ir socialinio dialogo vystymo forma. Sėkmingą komisijų veiklą vertiname ir pagal tai, kiek bylų vėliau nukeliauja nagrinėjimui į teismus – siekiame, kad tokių atvejų pasitaikytų kuo mažiau.

2018 m. taip pat pasižymėjo vykdyta įvairia tarptautine veikla su užsienio šalių partneriais. Stengiamės išsamiai susipažinti su sėkmingais kitų šalių darbo inspekcijų projektais bei dalintis savo gerąja patirtimi. Itin aktyviai stiprinome bendradarbiavimą su Ukrainos darbo inspekcija. Tikiuosi, kad su šios šalies darbo inspekcija 2019 m. dar aktyviau keisimės informacija ir bendradarbiausime praktiniame lygmenyje.

Lietuvos Respublikos vyriausiasis valstybinis darbo inspektorius
Jonas Gričius

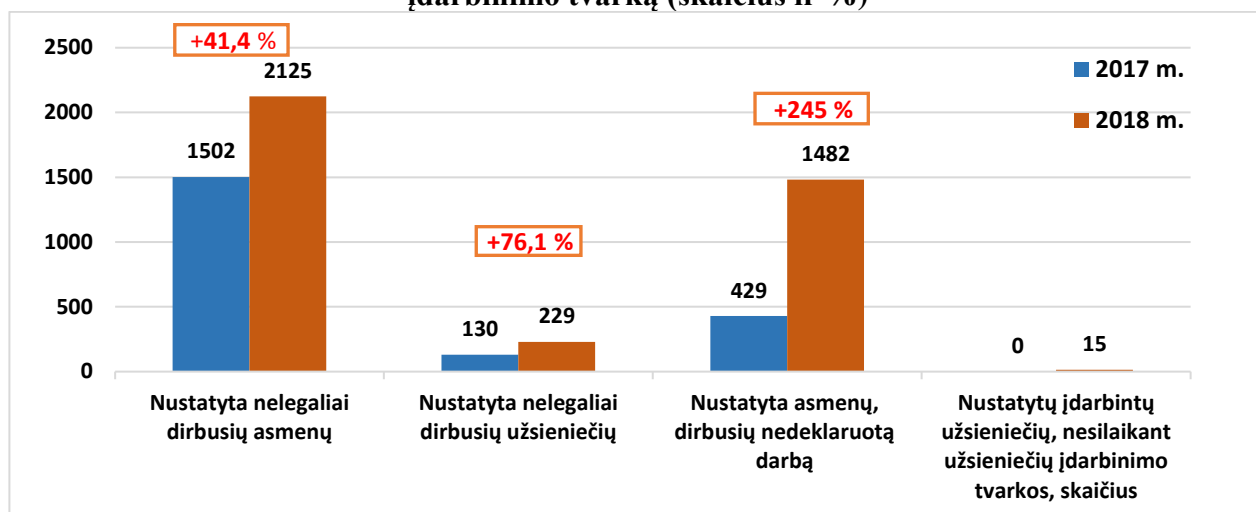
2018 METŲ VEIKLOS ATASKAITA

Įgyvendindama Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – VDI) 2018 metų veiklos planą, patvirtintą Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. birželio 20 d. įsakymu Nr. A1-298, VDI 2018 metais:

➤ **Vykdė nelegalios veiklos kontrolę ir šios veiklos koordinavimą kartu su kitomis kontrolės įstaigomis, pagrindinį akcentą koncentruojant į statybos, žemės ūkio, prekybos ir kitus rizikingiausius ekonominės veiklos sektorius, kuriuose stebima neteisėtai įdarbinamų užsienio šalių piliečių bei nepilnamečių, ypač vasaros laikotarpiu, didėjimo tendencija**

Siekdama mažinti ekonomikos šešėlį, VDI 2018 metais atliko 7,4 tūkst. patikrinimų (planinis įsipareigojimas – 6,8 tūkst. patikrinimų - viršytas 8,4 %), kurių metu vykdė nelegalaus ir nedeklaruoto darbo bei nedeklaruotos savarankiškos veiklos, taip pat užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimų kontrolę, iš jų – 5,1 tūkst. nelegalaus darbo planinių patikrinimų (planinis įsipareigojimas – 5,08 tūkst. patikrinimų - įvykdytas 100 %). Siekiant taupyti valstybės biudžeto lėšas, racionaliau naudoti ribotus VDI žmogiškuosius resursus bei netrukdyti sąžiningo verslo veiklai, VDI 2018 metams išskėlė tikslą didinti nelegalaus darbo kontrolės rezultatyvumą (asmenų, dirbusių nelegaliai, nedeklaruotą darbą ar pažeidžiant užsieniečių įdarbinimo tvarką, taip pat vykdžiusių nedeklaruotą savarankišką veiklą, skaičius vienam nelegalaus darbo kontrolės patikrinimui). Šiam tikslui buvo sustiprintas pasirengimas nelegalaus darbo kontrolės patikrinimams, iš anksto analizuojant tiek VDI, tiek kitų kontrolės įstaigų turimus duomenis ir sukauptą informaciją, taip pat išplėstas bendradarbiavimas su kitomis kontrolės įstaigomis. Tad 2018 metais, palyginti su 2017 metais, patikrinimų, kurių metu buvo vykdyta nelegalaus ir nedeklaruoto darbo bei nedeklaruotos savarankiškos veiklos, taip pat užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimų kontrolė, skaičius neženkliai (7,7 %) sumažėjo (nuo 8 tūkst. patikrinimų 2017 metais iki 7,4 tūkst. patikrinimų 2018 metais), nelegalaus darbo planinių patikrinimų – 8,8 % (nuo 5,3 tūkst. patikrinimų 2017 metais iki 5,1 tūkst. patikrinimų 2018 metais), tačiau šių patikrinimų metu buvo nustatyta beveik dvigubai daugiau asmenų, dirbusių nelegaliai ir nedeklaruotą darbą ar pažeidžiant užsieniečių įdarbinimo tvarką, taip pat vykdžiusių nedeklaruotą savarankišką veiklą (2017 m. – 1,9 tūkst.; 2018 m. – 3,6 tūkst.). Atsižvelgiant į tai, nelegalaus darbo kontrolės patikrinimų rezultatyvumas, palyginti su 2017 metais, padidėjo dvigubai (2017 m. – 24,2 %, 2018 m. – 49,1 %) (1 grafikas).

1 grafikas. Nustatyta nelegalų ir nedeklaruotą darbą dirbusių bei nedeklaruotą savarankišką veiklą vykdžiusių asmenų, taip pat užsieniečių, dirbusių pažeidžiant jų įdarbinimo tvarką (skaičius ir %)

Informacijos šaltinis – VDI duomenys

Daugiausiai (virš 46 %) nelegalų ir nedeklaruotą darbą dirbusių bei nedeklaruotą savarankišką veiklą vykdžiusių asmenų, taip pat užsieniečių, dirbusių pažeidžiant jų įdarbinimo tvarką, buvo nustatyta statybos sektoriuje, kuris jau daug metų išlaiko didžiausios rizikos ekonominės veiklos sektoriaus statusą Lietuvoje (tiek nelegalaus darbo, tiek darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais).

Nelegalaus darbo kontrolės efektyvumas (VDI teismuose laimėtų nelegalaus darbo bylų skaičius) 2018 metais sudarė 98,7 %, tai yra, buvo 16,1 % didesnis nei planuota (planuota – 85 %). Palyginti su 2017 metais, nelegalaus darbo kontrolės efektyvumas padidėjo neženkiai (2,2 %, 2017 m. nelegalaus darbo kontrolės efektyvumas – 96,6 %).

Patikrinimai, kurių metu buvo vykdyta nelegalaus ir nedeklaruoto darbo bei nedeklaruotos savarankiškos veiklos, taip pat užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimų kontrolė, sudarė virš 78 % VDI metinio patikrinimų skaičiaus. Beveik 70 % šių patikrinimų buvo planiniai ir iš jų 94,3 % patikrinimų buvo atlikta rizikingiausiame statybos; žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės; didmeninės ir mažmeninės prekybos; variklinių transporto priemonių ir motociklų remonto; apdirbamosios gamybos; apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų ekonominės veiklos sektoriuose (planinis įsipareigojimas – 100 % planinių nelegalaus darbo patikrinimų atlikta nurodytuose ekonominės veiklos sektoriuose - įvykdytas iš dalies).

VDI 2018 metų veiklos planui įvykdyti atlikta:

- 84 teminiai planiniai patikrinimai tikrojo ir fiktyvaus komandiravimo atvejams nustatyti (planinis įsipareigojimas – 80 patikrinimų - viršytas 5 %), šių patikrinimų skaičius yra 64 % didesnis nei 2017 m. (2017 m. – 51 patikrinimas);

- 177 tiksliniai planiniai patikrinimai užsieniečių (trečiųjų šalių piliečių) nelegaliam darbui ir galimos prekybos žmonėmis priverstiniais atvejais nustatyti (planinis įsipareigojimas – 185 patikrinimai - įvykdytas iš dalies, t. y. 95,7 %), šių patikrinimų skaičius yra 10,6 % didesnis nei 2017 m. (2017 m. – 160 patikrinimų);

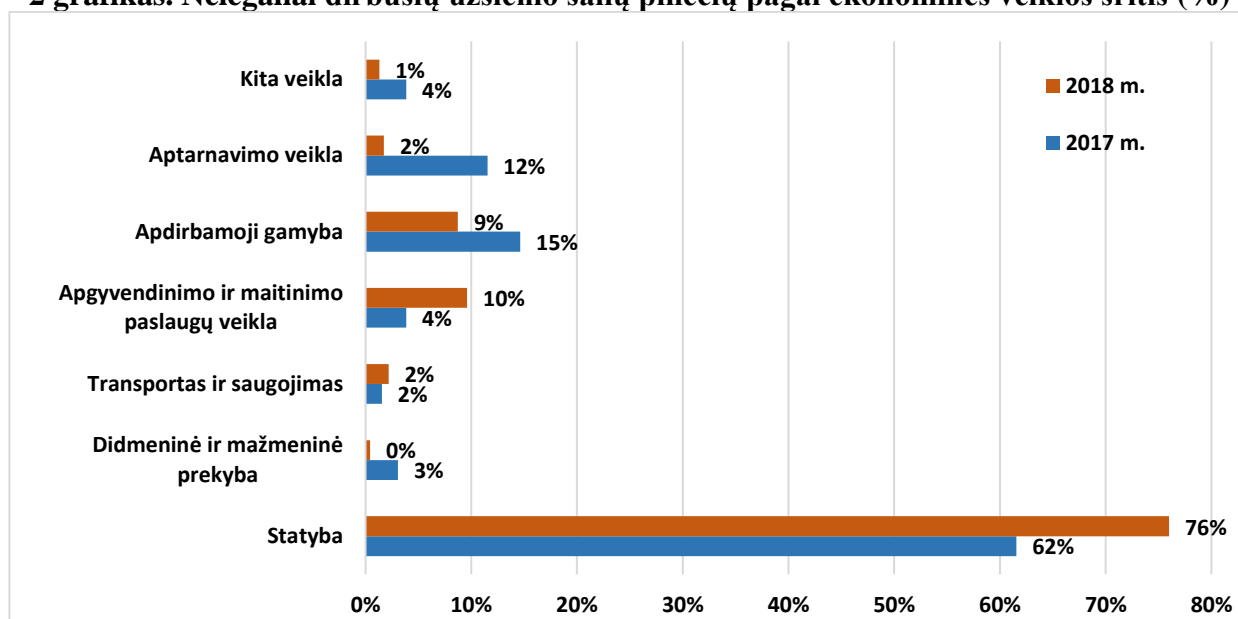
- 553 tiksliniai planiniai patikrinimai rizikingiausiame nelegalaus darbo apraiškoms atsirasti statybos ekonominės veiklos sektoriuje (planinis įsipareigojimas – 500 patikrinimų - viršytas 10,6 %) (2017 m. šie patikrinimai nebuvo planuoti);

- 284 tiksliniai nelegalaus darbo planiniai patikrinimai (įskaitant užsieniečių nelegalų darbą) apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veiklos ekonominės veiklos sektoriuje (planinis įsipareigojimas – 140 patikrinimų - viršytas dvigubai). Iš šių patikrinimų 99 tiksliniai planiniai patikrinimai buvo atlikti vasaros sezono metu šalies kurortinėse vietovėse (Lietuvos pajūris, Plungės rajonas, Druskininkai) paslaugas teikiančiose įmonėse (planinis įsipareigojimas – 55 patikrinimai -

viršytas 80 %), šių patikrinimų skaičius yra beveik 36 % didesnis negu 2017 m. (2017 m. vasaros sezono metu šalies kurortinėse vietovėse (Lietuvos pajūris, Druskininkai) paslaugas teikiančiose įmonėse buvo atlikti 73 patikrinimai).

Pastaraisiais metais didėja užsieniečių (trečiųjų šalių piliečių), dirbusių Lietuvoje nelegaliai ar įdarbintų pažeidžiant jų įdarbinimo tvarką, skaičius. VDI 2018 metais nustatė 244 šalyje nelegaliai dirbusius ar įdarbintus pažeidžiant jų įdarbinimo tvarką užsieniečius (trečiųjų šalių piliečių), t. y. beveik du kartus daugiau nei 2017 metais (2017 m. – 130). Daugiausia jų (75 %) dirbo statybos sektoriuje. Taip pat buvo stebima tendencija, kad nelegaliai dirbančių užsieniečių daugėja apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų teikimo veikloje (2 *grafikas*). Pažymėtina, kad individualios statybos objektuose neteisėtą veiklą vykdo Ukrainos Respublikos piliečiai, kurie neturi leidimų nei gyventi, nei dirbti Lietuvos Respublikoje, o turi tik Šengeno šalių vizas ir leidimus dirbti Lenkijos Respublikoje, arba atvykę savo iniciatyva, pasinaudojus beviziu režimu. Yra didelė rizika, kad šie asmenys gali būti išnaudojami darbui, nesumokant jiems sutarto atlygio, nes pagal patikrinimų metu surinktą informaciją, dažnai jiems vadovauja Lietuvos piliečiai (organizatoriai, bet ne užsakovas), su kuriais jie nėra sudarę jokių sutarčių, nėra žinoma kur jie ir kokiomis sąlygomis gyvena, ar gali laisvai judėti, ar nėra kitaip varžoma jų laisvė. Nustatomų nelegaliai dirbusių užsienio šalių piliečių skaičiaus augimui turėjo įtakos pirmiausia geopolitinė padėtis Ukrainos Respublikoje, auganti kvalifikuotos darbo jėgos stoka statybų, transporto bei paslaugų sektoriuose bei užsieniečių (trečiųjų šalių piliečių) atvykimo į Lietuvos Respubliką tvarkos supaprastinimas. Laisvas darbuotojų judėjimas suteikė didesnes galimybes uždirbti tiek darbdaviams, tiek darbuotojams, tačiau taip pat sudarė galimybę nesąžiningiems darbdaviams naudotis pigia darbo jėga, nemokant mokesčių ne tik Lietuvai, bet ir kitoms Europos Sąjungos valstybėms narėms.

2 grafikas. Nelegaliai dirbusių užsienio šalių piliečių pagal ekonomines veiklos sritis (%)

Informacijos šaltinis – VDI duomenys

Vykdydama nelegalaus ir nedeklaruoto darbo kontrolę, VDI pastebėjo, kad, palyginti su 2017 m., 2018 m. išaugo nelegaliai dirbančių nepilnamečių (asmenys iki 18 metų) skaičius. 2018 m. buvo nustatyti 45 nelegaliai dirbę nepilnamečiai, iš jų 13 - žemės ūkyje ir miškininkystėje, 11 - statybose, 9 - prekybos sektoriuje, 8 - maitinimo paslaugų, o 2017 m. – 21 nelegaliai dirbęs nepilnamečis, iš jų po 6 - statybos ir prekybos sektoriuose, 5 - žemės ūkyje ir miškininkystėje.

VDI 2018 m. nustatė 1,5 tūkst. asmenų, dirbusių nedeklaruotą darbą (pažeidžiant darbo ir poilsio laiko režimą ar kuriems nebuvo mokamas nustatytas atlygis už darbą poilsio ir švenčių dienomis, už viršvalandinį ir naktinį darbą), daugiausiai jų buvo nustatyta prekybos sektoriuje. Tokią

tendenciją, kad prekybos sektoriaus įmonės yra linkusios daryti darbo įstatymų pažeidimus, galima paaiškinti tuo, kad prekybos sektoriaus ir su paslaugų teikimu susijusios įmonės turi galimybes neapskaityti visų gaunamų pajamų ir jas naudoti darbo užmokesčiui „vokeliuose“. Įmonės siekiamos išvengti su darbo santykiais susijusių mokesčių, dažnai moka minimalų arba mažesnę darbo užmokesį, nežymi viso dirbto darbo laiko, neapskaito viršvalandinio ir naktinio darbo, darbą organizuoja poilsio dienomis ir pan., t. y. nelegalų darbą keičia įvairiomis nedeklaruoto darbo formomis.

Kaip buvo minėta, VDI siekia didinti nelegalaus darbo kontrolės rezultatyvumą, todėl, palyginti su 2017 metais, 2018 m. kontrolės rezultatyvumas padidėjo apie du kartus. Nelegalaus darbo kontrolės rezultatams ir ženklai padidėjusiam rezultatyvumui turėjo įtakos VDI sugriežtinti nelegalaus ir nedeklaruoto darbo, įskaitant ir užsieniečių (trečiųjų šalių piliečių) bei nepilnamečių įdarbinimą, kontrolės veiksmai, jų vykdymui pasirinkti rizikingiausi ekonominės veiklos sektoriai ir nustatytų pažeidimų viešinimas, vykdoma komunikacinė bei švietėjiška veikla.

VDI nuo 2007 m. gauna ir registruoja darbdavių, komandiruojančių darbuotojus į Lietuvos Respubliką pranešimus apie darbuotojų komandiravimą. Per 2018 m. VDI gauta 2,7 tūkst. pranešimų apie komandiruotus į Lietuvą darbuotojus, iš jų - 1,6 tūkst. (apie 60 %) – Ukrainos Respublikos piliečiai. Vykdamas teminius planinius patikrinimus tikrojo ir fiktyvaus komandiravimo atvejams nustatyti buvo surašyti 4 administracinio nusižengimo protokolai pagal Lietuvos Respublikos administracinio nusižengimo kodekso 103 straipsnio 3 dalį (Lietuvos Respublikos darbo kodekso II dalies VII skyriaus antrajame skirsnyje nustatytų garantijų komandiruotiems darbuotojams netaikymas arba netinkamas taikymas). Vykdydama tarpvalstybinę bendradarbiavimą, VDI per Vidaus rinkos informacinę sistemą (IMI) 15 kartų kreipėsi į kitų ES valstybių narių kompetentingas institucijas informacijos dėl darbuotojų, komandiruočių į Lietuvos Respubliką, darbo sąlygų. Per IMI gauti 77 prašymai suteikti informaciją apie Lietuvoje registruotų ūkio subjektų darbuotojų komandiravimą į kitas ES valstybes nares.

Nelegalaus darbo reiškinių atsiradimo sąlygų nagrinėjimo ir jo kontrolės centrinės koordinavimo grupės (CKG) posėdžio, vykusio 2017 m. lapkričio 16 d., metu, pritarus institucijų, atsakingų už nelegalaus darbo ir jo reiškinių kontrolę ir prevenciją, pasiūlymams buvo priimtas sprendimas įsteigti Vilniaus ir Klaipėdos regionuose pilotines „Jungtinių operacijų grupes“, kurios savo veiklą pradėjo 2018 m. kovo mėn. Šioms grupėms vadovavo ir jų narių veiksmus koordinavo VDI Vilniaus ir Klaipėdos teritorinių skyrių vedėjai. Komisijos valstybės ekonominės bei finansinės kontrolės ir teisėsaugos institucijų bendradarbiavimui koordinuoti posėdyje buvo nutarta iki 2018 m. gruodžio 1 d. padidinti Jungtinių operacijų centrų skaičių nuo 2 iki 5, taip pat susitikimų juose dažnumą. „Jungtinių operacijų centrai“ Kauno, Šiaulių ir Panevėžio apskrityse pradėjo savo veiklą 2018 m. gruodžio 3 d. Šiems centrams vadovavo ir jų narių veiksmus koordinavo (atitinkamai) VDI Kauno, Šiaulių ir Panevėžio teritorinių skyrių vedėjai. Vilniaus ir Klaipėdos apskrityse nuo 2018 m. kovo 1 d. veikiančios pilotinės „Jungtinių operacijų grupės“ nuo 2018 m. gruodžio 3 d. tęsia veiklą kaip „Jungtinių operacijų centrai“. Į šių centrų sudėtį be VDI teritorinių skyrių taip pat įtraukti Lietuvos Respublikos valstybinės mokesčių inspekcijos prie Finansų ministerijos, Apskričių vyriausiųjų policijos komisariatų prie Policijos departamento, Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos ir Užimtumo tarnybos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos deleguoti valstybės tarnautojai ir pareigūnai.

Pagrindiniai „Jungtinių operacijų centrų“ tikrinimo objektai: nelegalus ir nedeklaruotas darbas, prekyba žmonėmis darbo išnaudojimo tikslais, užsieniečių nelegalus darbas, darbo užmokesčio mokėjimas „vokeliuose“, kiti mokestiniai pažeidimai susiję su darbu. „Jungtinių operacijų centrai“ renkasi 4 kartus per mėnesį, analizuoja turimą informaciją, organizuoja pasirinkto objekto tikrinimą, kartu atlieka patikrinimus, planuoja tolimesnius kontrolės ir prevencijos veiksmus.

VDI yra institucija, koordinuojanti „Jungtinių operacijų centrų“ veiklą. Pradėjus veikti „Jungtinių operacijų grupėms“ (nuo 2018 m. gruodžio 3 d. - „Jungtinių operacijų centrams“) pagerėjo komunikacija tarp institucijų, kurios dėka žymiai operatyviau vyksta pasikeitimas informacija bei efektyviau planuojami ir kiti bendri patikrinimai.

Per 2018 m. buvo organizuoti 24 „Jungtinių operacijų centrų“ susitikimai, kurių metu buvo analizuotos šios nelegalaus ir nedeklaruoto darbo atžvilgiu rizikingos ekonominės veiklos sritys: statybos, transporto, krovos, žemės ūkio, prekybos, aptarnavimo, miškininkystės, taip pat pagal gautą iš įvairių šaltinių informaciją konkrečių ūkio subjektų veikla. Atlikus VDI pasirinktų prioritetų, iškeltų tikslų ir numatytų priemonių nelegalaus darbo kontrolei ir prevencijai vykdyti veiksmingumo analizes ir įvertinus galimas rizikas, buvo atlikta beveik 100 bendrų patikrinimų. Atlikus bendrus kontrolės veiksmus buvo nustatyti 68 nelegaliai (neteisėtai) dirbę asmenys (iš jų - 24 užsieniečiai), 184 asmenys, dirbę nedeklaruotą darbą (iš jų - 131 užsienietis).

Pažymėtina, kad 2018 m. birželio 29 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos gyventojų registro įstatymo pakeitimas, kuriame numatyta, kad institucijos, vykdančios nelegalaus darbo kontrolę, nedeklaruoto darbo ir nedeklaruotos savarankiškos veiklos kontrolę, iš Registro gali gauti ir naudoti asmens veido atvaizdą, kaip papildomą asmens identifikavimo priemonę. Šis Gyventojų registro įstatymo pakeitimas įsigaliojo 2018 m. rugpjūčio 1 d., tačiau VDI asmens veido atvaizdo iš valstybės įmonės Registrų centras dar negauna. Asmens veido atvaizdas VDI bus teikiamas pakeitus 2016 m. kovo 9 d. tarp VDI ir Registrų centro pasirašytą Registro duomenų teikimo sutartį Nr. GR-997/DGT-2. Pagal nurodytą sutartį Registrų centras teikia VDI Registre tvarkomus Lietuvos Respublikos piliečių, asmenų be pilietybės ir kitų valstybių piliečių, deklaruojančių savo gyvenamąją vietą Lietuvoje, ar įtrauktų į gyvenamosios vietos neturinčių asmenų apskaitą, ar registruojančių asmens civilinės būklės pasikeitimus Lietuvos Respublikos institucijose, asmens duomenis. Sutarties pakeitimą numatoma pasirašyti iki 2019 m. kovo 31 d.

Nelegali darbo rinka yra šešėlinės ekonomikos sudėtinė dalis. Anot ekspertų, pagrindinė nelegalaus darbo reiškinio atsiradimo priežastys Lietuvoje yra valstybės socialinė ekonominė aplinka ir žmonių palankus požiūris į nelegalaus darbo reiškinį, žemas tokių reiškinų nepakantumo ir netolerancijos lygis. Šešėlinės ekonomikos paplitimas ir pateisinimas taip pat susijęs su visuomenės požiūriu į valdžią, viešąsias paslaugas ir ekonominę politiką. Kuo mažiau žmonės pasitiki valdžia, tuo labiau jie linkę pateisinti šešėlį. Asmenys imasi nelegalaus darbo arba neregistruotos (neteisėtos) veiklos dėl mažo darbo užmokesčio ir gaunamų pajamų. Kita ne mažiau svarbi nelegalaus darbo atsiradimo priežastis – didelė mokesčių našta, kuri turi įtakos darbdavių ir darbuotojų norui nemokėti valstybei mokesčių bei taikyti nelegalius darbo santykius. Lietuvos Laisvosios rinkos instituto atliktas tyrimas patvirtina, kad Lietuvos gyventojai yra nepatenkinti mokesčiais, kurie, jų manymu, yra per dideli. Paklausti, kaip vertina savo mokamų mokesčių dydį, palyginti su gaunamų viešųjų paslaugų apimtimi ir kokybe, respondentai mokesčių dydį įvertino 7.3 balo (skalėje nuo „1“ iki „10“, kur „10“ reiškia „mokesčiai labai dideli“, o „1“ reiškia „mokesčiai yra labai maži“). Šie rezultatai koreliuoja su atsakymu, kad pagrindinė šešėlinio darbo priežastis yra aukštas darbo apmokestinimas. Beveik trečdalis respondentų Lietuvoje teigė, kad žmonės renkasi dirbti šešėlyje, nes nemato prasmės mokėti mokesčių, kurie yra per dideli palyginti su valdiškų paslaugų apimtimi ir kokybe. Kaip rodo praktika, dalis tiek įmonių atstovų, tiek privačių asmenų yra linkę susitarti su darbuotojais dėl tam tikrų darbų atlikimo nesumokant mokesčių ir sutaupant jiems sumokėti reikalingas lėšas, dalį darbo užmokesčio sumokant „vokelyje“. Tokiais atvejais nelegalaus arba nedeklaruoto darbo faktai paaikškėja tik kilus konfliktui tarp darbdavio ir darbuotojo. Dar viena nelegalaus darbo atsiradimo priežastimi ekspertai įvardija nesubalansuotą socialinės paramos sistemą. Valstybės parama – nedarbo išmokos, socialinės pašalpos ir kitos išmokos turi įtakos priimamiems žmonių sprendimams dalyvauti ar nedalyvauti šešėlinėje darbo rinkoje. Dažnai žmonės pasirenka slėpti tikrąjį uždarbį idant galėtų pretenduoti į socialines išmokas ir jų neprarasti. Įvairūs gyventojų finansiniai įsipareigojimai ir susikaupusios skolos, kurių vykdymas priklauso nuo oficialiai gaunamų pajamų dydžio, taip pat yra viena iš priežasčių, dėl kurių gyventojai vengia gauti legalias pajamas, todėl dirba nelegaliai, neregistravę veiklos ir inicijuoją darbo užmokesčio gavimą „vokeliuose“.

Verslas kvalifikuotos ir nekvalifikuotos darbo jėgos trūkumą sprendžia viliodamas dirbti užsienio šalių darbuotojus, kuriems gali mokėti mažesnę darbo užmokesį negu Lietuvos darbuotojams, reikalaujantiems ne tik kelti darbo užmokesį, bet ir suteikti kitas kokybiško darbo ir poilsio sąlygas. Darbdaviai, sprenddami darbo jėgos trūkumo problemą, vis plačiau taiko darbuotojų

komandiravimo iš užsienio šalių praktika, nors pasitaiko, kad komandiravimas yra fiktyvus ir tokiu būdu bandoma išvengti su darbo santykiais susijusių mokesčių mokėjimo. Pastaraisiais metais užsieniečių darbo jėgos naudojimas, ypač statybų bei transporto (krovinių pervežimo) sektoriuose, Lietuvos darbuotojus padarė mažiau konkurencingus darbo rinkoje, mažina jų derybines galias ir galimybes paveikti darbdavį kelti darbo užmokestį, sudaryti palankesnes ir saugias darbo sąlygas. Todėl darbdavys turi didesnius svertus skatinti darbuotojus dirbti nelegaliai, sutikti su darbo užmokesčio mokėjimu „vokeliuose“, dirbti neapmokamus viršvalandžius ir pan. Nors už nelegalų darbą ir Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekse, ir Lietuvos Respublikos užimtumo įstatyme numatytos pakankamai didelės baudos, tai neatgraso darbdavių nuo nelegalaus darbo, taip pat ieškojimo įvairių būdų, kaip darbo santykius pakeisti kitomis formomis (sudarymas civilinių sutarčių, praktikos sutartys, komandiruočių darbuotojų darbas ir t.t.). Statybų sektoriuje pastebėta, kad vidaus apdailos darbus pastatytuose daugiabučiuose namuose atlieka ne įmonės, o fiziniai asmenys, dažnai teisės aktų nustatyta tvarka neįregistravę veiklos – dirbantys be verslo liudijimo ar individualios veiklos pažymos. Analogiška situacija yra ir individualios statybos objektuose. Tokiais atvejais nelegalius darbuotojus samdo fiziniai asmenys, užsiimantys individualia veikla. Atsižvelgiant į tai, kad už pažeidimą pagal Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso (toliau – AN kodeksas) 150 straipsnį („Komerčinės ar ūkinės veiklos tvarkos pažeidimas“) iki 2019 m. sausio 1 d. numatyta bauda buvo nuo 300 (trijų šimtų) iki aštuonių šimtų penkiasdešimt (850) eurų, tokiais atvejais, nustačius, kad asmuo vykdo neregistruotą individualią veiklą, jis prisiima atsakomybę, teigdamas, kad vykdo veiklą savarankiškai ir teisės aktų nustatyta tvarka susimoka pusę minimalios baudos, t. y. 150 eurų. Pažymėtina, kad iš 2018 m. statybos sektoriuje nustatytų 1,4 tūkst. nelegaliai dirbusių asmenų, virš 1 tūkst. buvo fiziniai asmenys, kurie vykdė neregistruotą individualią veiklą. VDI mano, kad nors nuo 2019 m. pagal AN kodekso 150 straipsnį nustatyta bauda yra nuo 390 (trijų šimtų devyniasdešimt) iki 1 100 (tūkstančio šimto) eurų, t. y. padidėjo, tikėtis vykdančių neregistruotą savarankišką veiklą ženklaus sumažėjimo neverta. Darbo rinkos šešėlio minimizavimui turi įtakos ne bausmės dydis, bet taip pat gyventojų, darbdavių ir jų atstovų baimė įkliūti – kuo tikimybė būti nubaustam aukštesnė, tuo ji labiau atgraso nuo paskatų vykdyti neregistruotą savarankišką veiklą ar neįdarbinti darbuotojus nustatyta tvarka. Konstatuotina, kad bausmės dydis Lietuvoje turi ribotą poveikį darbo šešėlinio paplitimui. Nors pagal AN kodekso 95 straipsnį numatyta, jog administracinė atsakomybė už nelegalų darbą užtraukia baudą darbdaviams ar kitiems atsakingiems asmenims nuo 1 tūkst. iki 5 tūkst. eurų, o nuo 2017 m. liepos 1 d. pagal Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo 56 straipsnį numatyta sankcija darbdaviams – juridiniams asmenims, leidusiems dirbti nelegaliai trečiosios šalies piliečiams, nuo 869 iki 2 896 eurų bauda už kiekvieną nelegaliai dirbusį trečiosios šalies pilietį, 2018 m. VDI nustatė 695 nelegaliai dirbusius asmenis, su kuriais nebuvo sudarytos darbo sutartys ir nustatyta tvarka pranešta Valstybinei socialinio draudimo fondo valdybos teritorinei įstaigai. Apibendrinant aukščiau išdėstytą, darytina išvada, kad esant dideliame skirtumui tarp oficialios ir neoficialios algos, žemam pajamų lygiui, nei griežtos bausmės, nei didelė tikimybė būti pagautiems reikšmingai nemažins šešėlio, išliks didelės ekonominės paskatos veikti šešėlyje, t. y. šios paskatos daugiausiai priklauso nuo su darbo santykiais susijusių mokesčių dydžio ir kitų legalios veiklos biurokratinių suvaržymų bei ribojimų, taip pat nuo visuomenės sąmoningumo lygio.

Labai svarbu ne tik kontrolės priemonėmis užkirsti kelią darbdavių norams samdyti darbuotojus nelegaliam darbui, bet ir prevencinėmis priemonėmis atgrasyti juos nuo nelegalaus ir nedeklaruoto darbo, skatinti darbuotojus nesutikti tokiomis sąlygomis dirbti arba vykdyti neregistruotą veiklą. Tad derindama nelegalaus darbo griežtą kontrolę ir šio darbo švietėjišką prevenciją, VDI 2018 metais organizavo virš 113 konsultacinių renginių nelegalaus darbo žalos klausimais (planinis įsipareigojimas – 90 konsultacinių renginių - viršytas 25,6 %), šių renginių skaičius yra 80 % didesnis nei 2017 m. (2017 m. atlikti 63 renginiai). VDI inspektoriai, skaitydami pranešimus įvairiuose konsultaciniuose ir švietėjiškuose renginiuose, beveik pusę pranešimų laiko skyrė, taip, kaip ir numatyta VDI planiniuose įsipareigojimuose, nelegalaus darbo žalos klausimams, o renginių nelegalaus darbo žalos klausimais dalis nuo visų planuojamų konsultacinių ir švietėjiškų renginių

skaičiaus buvo 30 %. Šie klausimai aptarti ir 110 švietėjiškuose renginiuose jaunimui, rengiantis saugiam ir teisėtam darbui; juose aiškinta apie būtinumą sudaryti darbo sutartį, jos esmę bei reikalavimus.

Taip pat VDI 2018 metais pradėjo įgyvendinti ilgalaikes komunikacines kampanijas, nukreiptas prieš nelegalų (nedeklaruotą) darbą, įtraukiant į tokias kampanijas ir kitas institucijas („Sodra“), įmonių atstovus, socialinius partnerius – aktyvus bendradarbiavimas su jais buvo ypač aktualus regionuose. Organizuotas radijo pranešimų / konkursų bei užsakomųjų straipsnių ciklas; parengta medžiaga 2019 metų jaunimo prevencinei kampanijai; informacija apie VDI reikšmingiausius ir sėkmingiausius nelegalaus darbo patikrinimus, jų rezultatus bei nustatytus naujus nelegalaus darbo ir jo apraiškų modelius, darbo teisės aktualijas buvo viešinama kas mėnesį, šiam tikslui buvo išplatinta 11 pranešimų žiniasklaidai (aktualesni pranešimai išplatunami ne tik žiniasklaidai, bet ir savivaldybėms bei socialiniams partneriams).

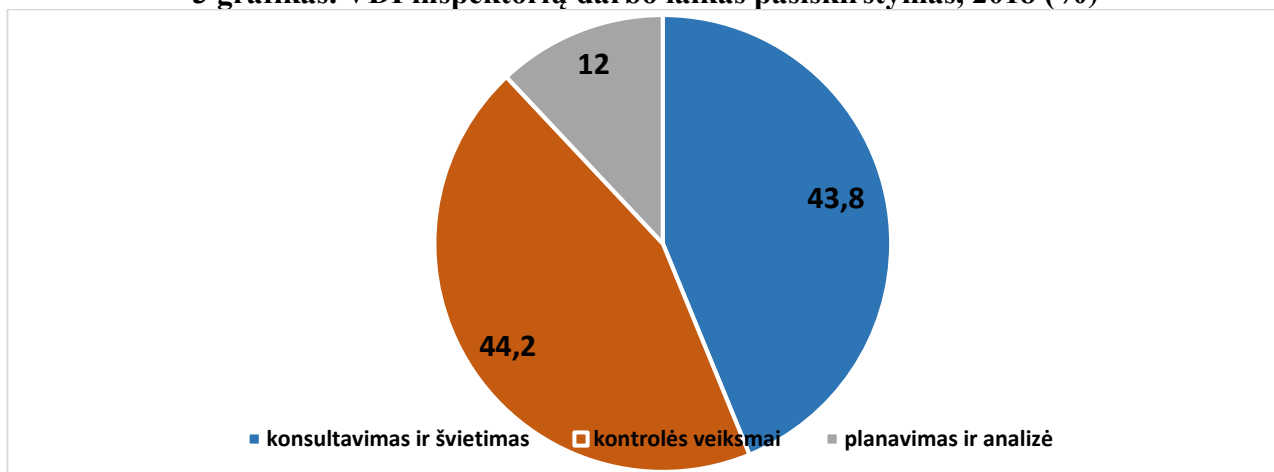
Vykdyta aktyvi komunikacija nelegalaus darbo prevencijai VDI turimuose socialiniuose tinkluose, o ypač socialiniame tinkle „Facebook“, kuriame VDI turi virš 11 tūkst. sekėjų.

VDI darbuotojai 2018 m. gegužės 21-27 d. dalyvavo kasmetinėje pilietinėje akcijoje „Šioje šalyje nėra vietos šešėliui“. Šia akcija kviečiama visus Lietuvos gyventojus atkreipti dėmesį į šešėlinės ekonomikos daromą žalą valstybei ir asmeniškai kiekvienam jos gyventojui. Jos metu organizuojama vieša akcija su informacijos dalinimu – visų bendradarbiaujančių institucijų specialistai visos šalies įvairių miestų gatvėse dalina informacinę-prevencinę medžiagą prieš nelegalų darbą ir jo pasekmes. Taip pat visą savaitę visoje Lietuvoje organizuojami edukaciniai renginiai-seminarai. Prie akcijos VDI prisijungė jau trečią kartą, o 2017 metais, pasirašiusi bendradarbiavimo sutartį su skaidraus verslo iniciatyva „Baltoji banga“, oficialiai tapo šios iniciatyvos partneriu.

➤ **Konsultavo darbdavius, darbuotojus ir jiems atstovaujančias organizacijas, skirdama didžiausią dėmesį mažų ir vidutinių ūkio subjektų veiklai bei didindama jų gebėjimą įdiegti veiksmingas profesinės rizikos prevencijos priemones**

Profesionaliai metodinei pagalbai darbdaviams ir darbuotojams suteikti bei nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų prevencijai vykdyti, VDI 2018 metais savo veikloje beveik 44 % darbo laiko skyrė konsultacinio, informacinio pobūdžio bei visuomenės švietimo veiklai (3 grafikas).

3 grafikas. VDI inspektorių darbo laikas pasiskirstymas, 2018 (%)

Informacijos šaltinis – VDI duomenys

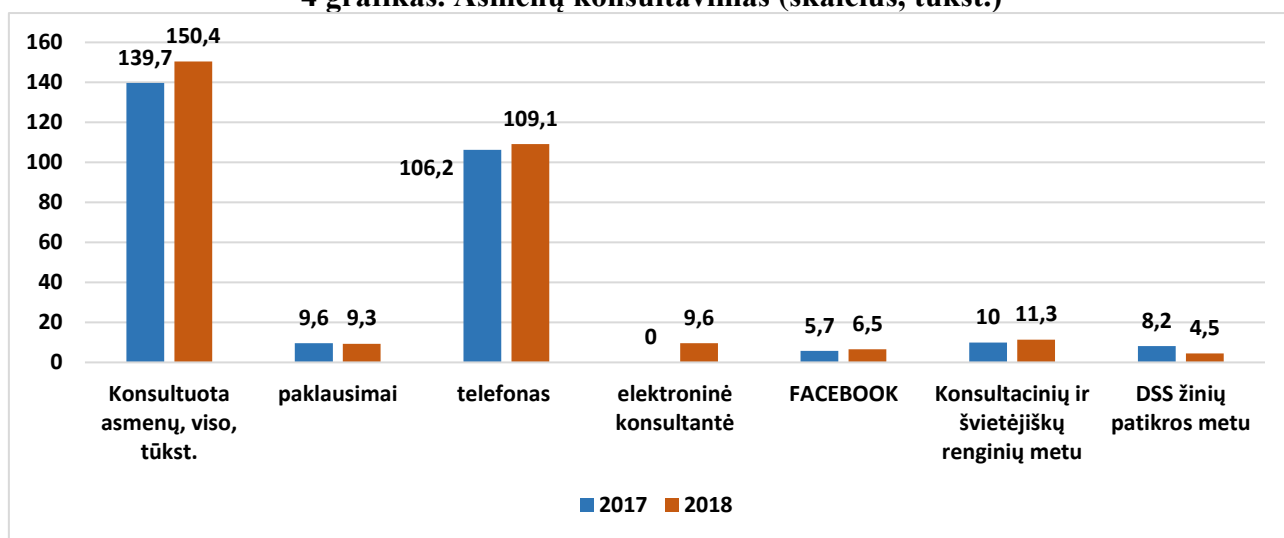
VDI naudojami konsultavimo, informavimo ir švietimo būdai buvo labai įvairūs. Tai bendrasis konsultacijų telefonas, raštiški atsakymai į raštiškus paklausimus, konsultacijos VDI socialinio tinklo „Facebook“ paskyroje, konsultavimas ūkio subjektų patikrinimų metu (išskyrus nelegalaus darbo patikrinimus), elektroninė konsultantė, konsultavimas įmonės kvietimu, konsultaciniai-švietėjiški

renginiai, metodinės-preveninės informacijos ir rekomendacijos, ir pan. 2018 m. apie 96,3 % ūkio subjektų, kuriems buvo suteiktos VDI konsultacijos, teigė, kad konsultacija buvo naudinga ir padėjo suprasti teisės aktus bei jų laikytis (planinis išsipareigojimas – 80 % - viršytas 20,4 %). Palyginti su 2017 m., šis rodiklis padidėjo neženkliai (1,2 %; 2017 m. - 95,2 % ūkio subjektų, kuriems buvo suteiktos VDI konsultacijos, teigė, kad konsultacija buvo naudinga ir padėjo suprasti teisės aktus bei jų laikytis).

VDI, vykdydama vieną iš prioritetinių funkcijų – darbdavių ir darbuotojų konsultavimą DSS ir darbo teisės klausimais, 2018 metais įvairiais informavimo būdais suteikė konsultacijas beveik 150,4 tūkst. asmenų (4 grafikas) (planinis išsipareigojimas – 120 tūkst. konsultuotų asmenų - viršytas 25,3%), konsultuotų asmenų skaičius yra beveik 7,7 % didesnis nei 2017 m. 2018 metais šalyje veikė virš 104 tūkst. įmonių. Vadinasi, VDI 2018 metais suteikė 1,5 karto daugiau konsultacijų, negu šalyje veikė įmonių.

Didžioji dalis (109 tūkst. (arba beveik 72,5 %)) asmenų, kurie kreipėsi VDI konsultacijos, buvo konsultuota bendruoju konsultacijų telefonu, 2018 metais konsultacijų linijos pasiekiamumas sudarė 81 % (planinis išsipareigojimas – 80 % - įvykdytas 100 %). Palyginti su 2017 metais, bendruoju konsultacijų telefonu konsultuotų asmenų skaičius 2018 metais padidėjo 2,7 %. Dažniausiai jie kreipėsi konsultacijos dėl naujo Lietuvos Respublikos darbo kodekso įgyvendinimo ir jo praktinio taikymo. Daugiausiai teko konsultuoti įdarbinimo ir darbo sutarčių (beveik 32 % visų paklausimų), poilsio laiko (beveik 20 % visų paklausimų) bei darbo užmokesčio (virš 14 % visų paklausimų) klausimais. Atsižvelgiant į tai, buvo parengti ir VDI interneto svetainėje (www.vdi.lt) paskelbti 4 VDI specialistų atsakymų į aktualiausius paklausimus apibendrinimai, suteikiant jiems viešosios konsultacijos statusą.

4 grafikas. Asmenų konsultavimas (skaičius, tūkst.)

Informacijos šaltinis – VDI duomenys

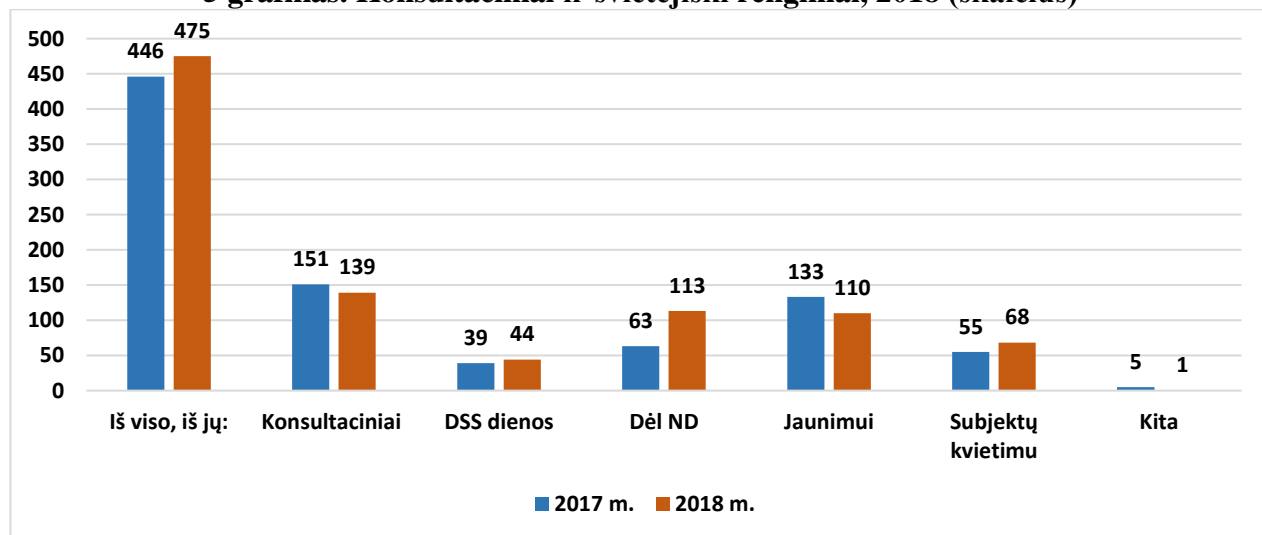
Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų prevencijai vykdyti 2018 metais iš viso buvo organizuoti 183 konsultaciniai renginiai darbdaviams ir darbuotojams (planinis išsipareigojimas – 130 konsultacinių renginių - viršytas 40,8 %), iš jų – 44 konsultaciniai renginiai, skirti Pasaulinei darbuotojų saugos ir sveikatos dienai. Palyginti su 2017 metais, konsultacinių renginių darbdaviams ir darbuotojams skaičius buvo 3,7 % mažesnis (2017 m. – 190 renginių). Ūkio subjektų ar darbuotojų kvietimu vietoje buvo konsultuotos 68 įmonės, teikiant prioritetą tik verslą pradėjusiems ūkio subjektams. Kartu tenka konstatuoti, kad tik apie 60 % ūkio subjektų 2018 metais teigė, kad pirmaisiais veiklos metais gavo naudingų konsultacijų ir jiems nebuvo taikytos poveikio. Manytina, kad toks rodiklis susietas su VDI vykdoma nelegalaus ir nedeklaruoto darbo, taip pat užsieniečių įdarbinimo pažeidimų kontrole, kai dėl reikšmingos žalos visuomenei ir kitų asmenų interesams poveikio priemonės buvo būtinos ir neišvengiamos.

VDI, vykdydama ūkio subjektų konsultavimą DSS reikalavimų vykdymo bei nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų prevencijos klausimais, 2018 metais ypatingą dėmesį skyrė veiksmingo profesinės rizikos vertinimo ir darbuotojų, kurių darbo stažas yra iki 1 metų, saugaus darbo organizavimo klausimams, nes, kaip rodo sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo rezultatai, šie įvykiai dažniausiai įvyksta darbą įmonėje tik pradėjusiems darbuotojams. Profesinės rizikos vertinimo svarbai skleisti kiekvienoje apskrityje mažų ir vidutinių įmonių vadovams buvo organizuoti seminarai-mokymai (viso – 11, planinis įsipareigojimas – 10 seminarų-mokymų – viršytas 10 %) internetinės interaktyvios rizikos vertinimo priemonės OiRA ir darbuotojų dalyvavimo vertinant profesinę riziką naudai propaguoti. Šiuose seminaruose-mokymuose dalyvavo virš 200 mažų ir vidutinių įmonių atstovų (planinis įsipareigojimas – 100 atstovų - viršytas dvigubai). Be to, buvo organizuotas internetinės interaktyvios rizikos vertinimo priemonės OiRA žemės ūkio įmonėms parengimas. Ši priemonė paskelbta VDI interneto svetainės (www.vdi.lt) rubrikoje „Sauga darbe“, „Rizikos vertinimas OiRA“. VDI inspektoriai, vykdydami VDI 2018 metų veiklos planą ir planinį įsipareigojimą, įvairių konsultacinių ir švietėjiškų renginių metu veiksmingo profesinės rizikos vertinimo ir darbuotojų, kurių darbo stažas yra iki 1 metų, saugaus darbo organizavimo klausimams skyrė maždaug pusę pranešimų laiko, t. y. 51 %.

VDI teritorinių skyrių darbuotojai dalyvavo ir skaitė pranešimus VšĮ „Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba“ organizuojamuose mokymuose šios tarnybos Trakų, Jurbarko, Kupiškio, Prienų ir Mažeikių biuruose, vykdė darbuotojų saugos ir sveikatos informacinę-konsultacinę veiklą miškų ūkio sektoriaus darbuotojams ir savarankiškai dirbantiems asmenims. Šiomis įvairių formų konsultacijomis darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais pasinaudojo 97 miškų ūkio sektoriaus darbuotojai ir savarankiškai dirbantys asmenys (planinis įsipareigojimas – 80 miškų ūkio sektoriaus darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų - viršytas 21,3 %).

Taigi, 2018 metais VDI bendras įvairių konsultacinių ir švietėjiškų renginių skaičius visais VDI kompetencijai priskirtais klausimais buvo – 475 ir, palyginti su 2017 metais, padidėjo 6,5 % (5 grafikas).

5 grafikas. Konsultaciniai ir švietėjiški renginiai, 2018 (skaičius)

Informacijos šaltinis – VDI duomenys

Konsultacinių seminarų metų jų dalyviai aktyviai domėjosi darbo tarybų veikla, darbo grafikų sudarymo bei darbo užmokesčio apskaičiavimu. Teikti klausimai apie darbo sutarties sudarymo ypatumus, sezoninių darbų bei darbų pagal paslaugų kvitus žemės ūkyje ir miškininkystėje forminimą. Iš darbuotojų saugos ir sveikatos srities buvo teikiami klausimai apie profesinės rizikos vertinimą, pavojingus darbus, asmenines apsaugines priemones (jų išdavimas ir priežiūra). Teirautasi apie pavojus darbo aplinkoje, dažniausiai pasitaikančias traumas bei riziką susižaloti pirmaisiais darbo metais. Kelti klausimai apie instruktavimų periodiškumą ir tvarką, kaip paruošti tinkamas

instrukcijas (tikslintasi, kokios pasekmės, jeigu žmogus, kuris susižeidė, nebuvo instruktuoatas). Gilintasi į sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų kirtavietėse aplinkybes ir priežastis (pvz., profesinė rizika, veiksniai, atsirandantys dėl biologinei įvairovei paliekamų medžių).

Atsižvelgiant į tai, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijai buvo pateikti pasiūlymai dėl spragų teisės aktuose šalinimo bei apibendrinta informacija apie aktualiausius ūkio subjektams klausimus, taip pat teisės aktų nuostatas, kurias reikėjo aiškinti daugiausiai.

Taip pat 2018 metais buvo parengti du (už 2017 metus ir už 2018 m. I pusmetį) VDI teminių patikrinimų dėl saugaus darbo statybvietėse analitiniai apibendrinimai ir pateikti socialiniams partneriams.

Siekdama gilinti įmonių vadovų ir darbuotojų žinias darbuotojų dalyvavimo įmonės valdyme svarbos klausimais, VDI, kaip ir planavo, organizavo ir (ar) dalyvavo 4 mokymuose, kuriuose dalyvavo darbuotojai, darbdaviai ir socialiniai partneriai. Kartu su Lietuvos Respublikos darbo kodekso įgyvendinimo klausimais buvo diskutuojamas ir aptariamas darbuotojų dalyvavimo įmonės valdyme klausimas.

Tobulinant VDI interneto svetainę, siekiant didinti jos prieinamumą, informacijos sklaidą, ypač mažoms ir vidutinėms įmonėms, buvo parengtos šios svetainės versijos (pagrindinė informacija) rusų ir ukrainiečių kalbomis. Taip pat atlikti VDI interneto svetainės pritaikymo neįgaliesiems, informacijos svetainėje atnaujinimo ir struktūrizavimo darbai. Taip pat šioje svetainėje patalpintas pirmasis naujienlaiškio numeris.

Įgyvendinant Europos saugių darbo vietų 2018-2019 kampaniją Lietuvoje „Saugi darbo vieta. Efektyvus pavojingų medžiagų valdymas“ organizuoti šie renginiai: spaudos konferencija; 3 respublikinės konferencijos; seminaras profesinių sąjungų nariams; kartu su nevyriausybine organizacija „Baltijos aplinkos forumu“ dalyvauta penkiuose seminaruose apie chemines medžiagas skirtinguose Lietuvos miestuose, kuriuose VDI atstovai skaitė pranešimus. Viešinant kitus Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūros projektus organizuotas seminaras Vilniuje pradinių klasių mokytojams, pristatant metodinę DSS mokymo medžiagą „NAPo mokytojams“.

Socialinių partnerių nuomonei apie VDI veiklą išsiaiškinti VDI interneto svetainėje ir po VDI organizuotų seminarų ir konsultacinių renginių buvo vykdomos jų apklauskos. Taip pat gyventojų VDI veiklos ir teikiamų paslaugų žinomumui išsiaiškinti VDI užsakymu UAB „Spinter Tyrimai“ atliko specialią apklausą, kurios metu buvo apklausta virš 1 tūkst. gyventojų. Apibendrinant tyrimo išvadas galima teigti, kad VDI vis labiau vertinama kaip patariančioji institucija ir pastebimas įvaizdžio keitimasis nuo konservatyvumo iki modernumo. Išskirtas darbo ginčų komisijų žinomumo potencialas, kurį dar galima ir siūloma aktyviai išnaudoti. Su tyrimo rezultatais galima susipažinti VDI interneto (www.vdi.lt) išorės svetainės rubrikoje „Tyrimai ir analizės“.

Taip pat metų pradžioje VDI atliko vienkartinę apklausą darbdaviams, kurios tikslas buvo išsiaiškinti informacijos poreikį ir tinkamiausią jos pateikimo formatą. Remiantis apklausos duomenimis (buvo gauta virš 3 tūkst. atsakymų) sukurtas ir VDI turimais kontaktais išplatintas pirmasis naujienlaiškio numeris darbo teisės ir darbuotojų saugos bei sveikatos aktualijomis.

➤ **Plėtojo visuomenės švietimą darbo įstatymų taikymo bei jų pažeidimų neigiamų padarinių (nelegalaus darbo, nelaimingų atsitikimų darbe, profesinių ligų ir pan.) klausimais, akcentuojant darbuotojų, kurių darbo stažas įmonėje yra iki 1 metų, saugaus darbo aspektus bei teisingus būsimų darbuotojų ir darbdavių deramo darbo įgūdžius**

VDI, vykdydama nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų prevenciją būsimųjų darbdavių ir darbuotojų atžvilgiu, 2018 metais organizavo 110 švietėjiškų renginių jaunimui (planinis įsipareigojimas – 95 renginiai - viršytas 15,8 %) darbuotojų saugos ir sveikatos bei darbo teisės temomis rengiantis saugiam ir teisėtam darbui. Palyginti su 2017 metais, šių renginių 2018 metais buvo organizuota 17,3 % mažiau nei 2017 m. (2017 metais organizuoti 133 renginiai).

Informacija apie saugų ir teisėtą darbą jaunimui buvo skleidžiama 5 (penkiuose) VDI komunikavimo kanaluose (VDI interneto svetainė, skyrelis „Jaunimui“, „Facebook“, „LinkedIn“, „Youtube“ bei komunikacija el. paštu).

Taip pat nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų prevencijai būsimųjų darbdavių ir darbuotojų atžvilgiu vykdyti organizuotas VDI dalyvavimas „VGTU karjeros mugėje“. Paskelbta VDI informacija su galvosūkiu saugaus darbo tema vyresnio amžiaus moksleiviams/studentams „Formulių sąsiuvinuose“. Švenčionių profesinio rengimo centro mokiniams organizuota ir pravesta nacionalinė karjeros diena VDI bei susitikimas su Lietuvos Respublikos vyriausioju valstybiniu darbo inspektoriumi. Lietuvos pramonės profesinių sąjungų federacijos Jaunimo tarybos posėdyje organizuota ir pravesta konsultacinė diskusija DSS tema.

Dalyvaujant Europos saugių darbo vietų 2018–2019 m. kampanijoje „Efektyvus pavojingų medžiagų valdymas“, parengta ir VDI interneto svetainėje (www.vdi.lt) paskelbta 14 švietėjiškų informacijų šių medžiagų saugaus naudojimo klausimais (planinis įsipareigojimas – 4 švietėjiškos informacijos - viršytas 3,5 karto). Atliktos didesnės apimties informacinių leidinių vertimų į lietuvių kalbą redakcijos.

Darbuotojų saugos ir sveikatos dienos, kuri 2018 metais Lietuvoje buvo minima oficialiai pirmą kartą, buvo organizuojamos įvairios veiklos. Kartu su naujos EU-OSHA kampanijos pradžia organizuota spaudos konferencija, kuri buvo tiesiogiai transliuojama socialiniame tinkle „Facebook“. Organizuota konsultacijų savaitė DSS temomis (44 renginiai), išsiųstas laiškas socialiniams partneriams dėl veiklų DSS dienos proga organizavimo, vykdytos prevencinių žinučių transliacijos radijo stotyse, parengtos ir socialiniuose tinkluose viešintos vaizdo konsultacijos DSS temomis. Taip pat ketvirtą kartą organizuotas nacionalinis interaktyvus testas DSS klausimais, kurio laimėtojai buvo pakviesti į susitikimą su VDI vadovu, jiems įteikti testo sprendimo nugalėtojo vardą patvirtinantys VDI padėkos raštai bei atminimo dovanėlės.

2018 m. organizuota informacinė kampanija, skirta darbuotojų, dirbančių aukštyje, atsakingiems ir saugiems veiksams darbo vietoje skatinti: organizuota beveik 150 konsultacijų šiais klausimais, organizuotas, bendradarbiaujant su žurnalistų sąjunga, konkursas žurnalistams DSS temomis, išskiriant darbuotojus, dirbančius aukštyje ir pirmuosius metus dirbančius darbuotojus, bei 4 didžiuosiuose miestuose (Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje, Šiauliuose) koordinuotas straipsnių ciklas šia tema.

Parengtas VDI naujienlaiškis, kuriame pristatytos mokestinės reformos pagal VDI kompetenciją bei DSS aktualijos. Naujienlaiškis išplatintas VDI turimais įmonių kontaktais, patalpintas VDI interneto svetainėje bei socialiniuose tinkluose „Facebook“ ir „LinkedIn“.

Vykdyta aktyvi komunikacija VDI turimuose kanaluose, ypač socialiniame tinkle „Facebook“, kuriame VDI turi virš 11 tūkstančių sekėjų, tai yra, palyginti su 2017 metais (7,3 tūkst. sekėjų) jų skaičius padidėjo 1,5 karto.

Gegužės mėnesį organizuota tarptautinė konferencija „Socialinis dialogas: jo vystymas Baltijos šalyse“, kurioje dalyvavo Baltijos šalių inspekcijų atstovai bei socialiniai partneriai.

➤ **Vykdė ūkio subjektų patikrinimus, nustatant prioritetus ten, kur yra didžiausia rizika, kad gali būti pažeisti darbuotojų saugos ir sveikatos, darbo teisės aktų reikalavimai įmonėse, teikiant prioritetą statybos darbų vykdymo kontrolei bei darbuotojų kritimo iš aukščio prevencijai**

Saugiai darbo aplinkai užtikrinti VDI 2018 metais atliko 12,3 tūkst. inspekcinį veiksmų (7 % mažiau nei 2017 m.; 2017 m. atlikta 13,2 tūkst. inspekcinį veiksmų), iš jų: 9,5 tūkst. planinių ir neplaninių patikrinimų didžiausios rizikos ūkio subjektuose ir didžiausios rizikos ekonominės veiklos sektoriuose nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų prevencijai, taip pat DSS ir darbo teisės reikalavimų vykdymo kontrolei vykdyti. Palyginti su 2017 metais, šių patikrinimų skaičius sumažėjo 9,1 % (2017 m. atlikta 10,4 tūkst. patikrinimų).

Darbo teisės reikalavimų vykdymo klausimai buvo tikrinti 8,4 tūkst. patikrinimų (88,6 % visų patikrinimų), DSS – 3,4 tūkst. patikrinimų (36,3 % visų patikrinimų) metu. Vidutinė planinio patikrinimo trukmė buvo 2,5 val. (0,42 val. ilgiau nei 2017 m.).

VDI 2018 metų veiklos planui įvykdyti:

- pagal Ūkio subjektų rizikingumo vertinimo metodiką atlikti 198 bendriniai planiniai ūkio subjektų patikrinimai (planinis įsipareigojimas – 190 patikrinimų - viršytas 4,2 %), šių patikrinimų skaičius yra 5 % didesnis nei 2017 m. (2017 m. – 188 patikrinimai);

- vykdant Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1907/2006 dėl cheminių medžiagų registracijos, įvertinimo, autorizacijos ir apribojimų (REACH) vykdymo priemonių kontrolę atlikti 65 tiksliniai (teminiai) planiniai patikrinimai (planinis įsipareigojimas – 50 patikrinimų - viršytas 30 %), šių patikrinimų skaičius yra 12,2 % mažesnis nei 2017 m. (2017 m. – 74 patikrinimai);

- atliktas 221 tikslinis planinis patikrinimas didžiausios rizikos ūkio subjektų, gavusių darbo užmokesčio ar darbo vietų steigimo subsidijas, dalyvaujant teritorinių darbo biržų (nuo 2018 m. spalio 1 d. – užimtumo tarnybų) organizuojamuose patikrinimuose (planinis įsipareigojimas – 210 patikrinimų - viršytas 5,2 %) (2017 m. nebuvo planuoti);

- atlikti 328 tiksliniai planiniai patikrinimai darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų prevencijai vykdyti, teikiant prioritetą žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės; medienos ir medienos gaminių bei baldų gamybos; variklinių transporto priemonių ir motociklų remonto ekonominės veiklos sektoriams (planinis įsipareigojimas – 245 patikrinimai - viršytas 33,9 %) (2017 metais nebuvo vykdyti);

- vykdant potencialiai pavojingų įrenginių nuolatinės priežiūros licencijų turėtojų veiklos kontrolę, atlikti 35 tiksliniai planiniai patikrinimai (planinis įsipareigojimas – 35 patikrinimai - įvykdytas 100 %), šių patikrinimų skaičius yra 10,3 % mažesnis nei 2017 m. (2017 m. – 39 patikrinimai). Visi patikrinimai buvo atlikti licencijos turėtojo įmonės buveinėje, užpildant Licencijos turėtojo veiklos (potencialiai pavojingų įrenginių nuolatinės priežiūros paslaugų teikimas) tikrinimo įmonės buveinėje anketą;

- įvykdyti 65 socialinių įmonių tiksliniai planiniai patikrinimai kartu su teritorinėmis darbo biržomis (nuo 2018 m. spalio 1 d. – užimtumo tarnybomis) (planinis įsipareigojimas – 60 patikrinimų – viršytas 8,3 %), šių patikrinimų skaičius yra 6,6 % didesnis nei 2017 m. (2017 m. – 61 patikrinimas);

- dalyvaujant Lietuvos Respublikos pavojingų objektų tikrinimo programoje atlikti 26 tiksliniai planiniai patikrinimai (šių patikrinimų skaičius neplanuojamas);

- atlikti 64 teminiai patikrinimai moterų ir vyrų lygių teisių įgyvendinimo darbo teisinių santykių srityje (planinis įsipareigojimas – 50 patikrinimų - viršytas 28 %), šių patikrinimų atlikta 11,1 % mažiau nei 2017 m. (2017 m. – 72 patikrinimai);

- atlikti 674 teminiai patikrinimai dėl saugaus darbo statybvietėse (planinis įsipareigojimas – 560 patikrinimų - viršytas 20,3 %), šių patikrinimų skaičius 30,4 % didesnis nei 2017 m. (2017 m. – 517 patikrinimų);

- atlikta 20 teminių patikrinimų dėl rinkos priežiūros pagal gaminių grupes: tikrinimai dėl įvairių tipų mašinų atitikties techninio reglamento „Mašinų sauga“ reikalavimams ir tikrinimai dėl liftų atitikties techninio reglamento „Liftai ir liftų saugos įtaisai“ reikalavimams. Tikrinimai buvo atliekami naudojantis atitinkamais rinkos priežiūros klausimynais, parengtais pagal techninių reglamentų esminius sveikatos ir saugos reikalavimus. Šių patikrinimų skaičius neplanuojamas. Palyginti su 2017 metais (15 patikrinimų), jų skaičius padidėjo 33,3 %;

- atlikti 189 teminiai patikrinimai techninių priemonių ir mechanizmų aptarnavimo, sandėliavimo, transportavimo, pakrovimo-iškrovimo darbų organizavimo ir atlikimo sąlygų atitikimui darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimams įvertinti transporto ir saugojimo, didmeninės ir mažmeninės prekybos, apdirbamosios gamybos ekonominės veiklos įmonėse (planinis įsipareigojimas – 100 patikrinimų - viršytas 89 %) (2017 metais nebuvo vykdyti).

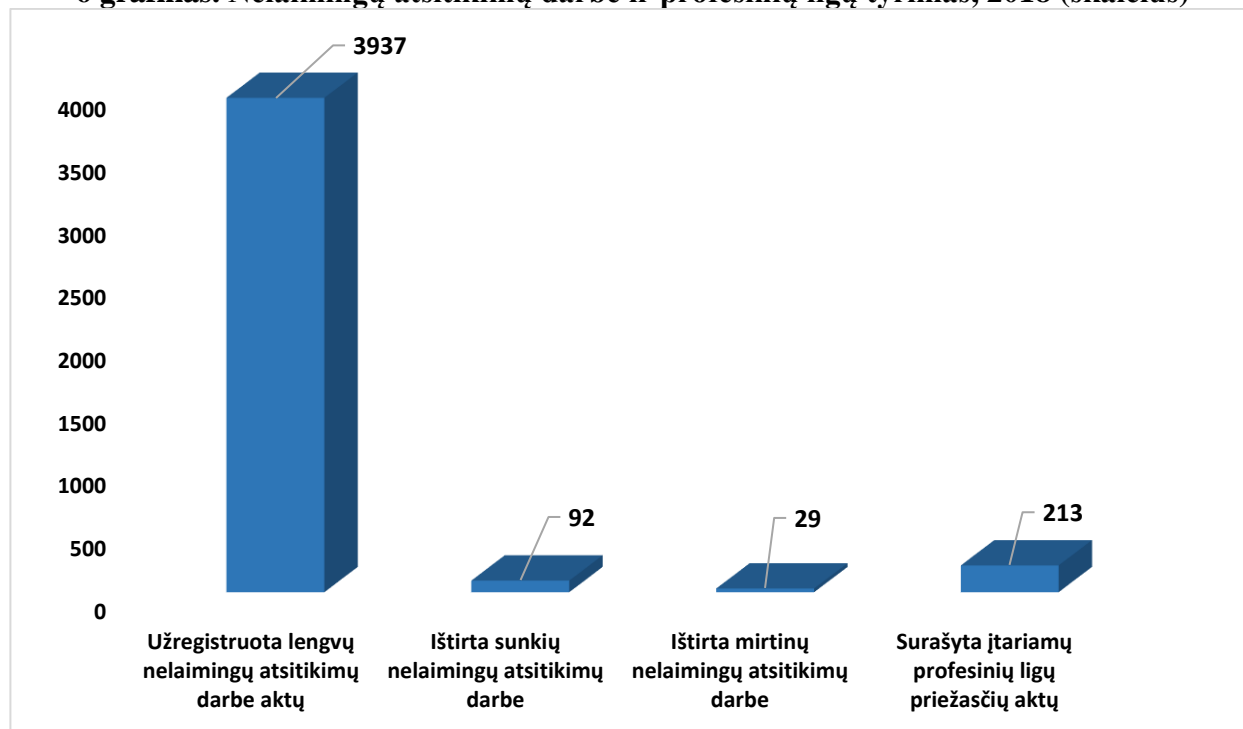
Kontroliuojant, kaip 2018 m. buvo vykdoma potencialiai pavojingų įrenginių techninės būklės priežiūra, VDI atliko 26 patikrinimus:

- 19 kartų buvo tikrinama kaip laikomasi potencialiai pavojingų įrenginių techninės būklės tikrinimo terminų;

- 7 tikrinimai buvo skirti tinkamos nuolatinės liftų priežiūros užtikrinimui.

Be to, 2018 metais buvo ištirti 92 sunkūs ir 29 mirtini nelaimingi atsitikimai darbe bei 213 asmenų įtartų profesinių ligų priežastys, taip pat užregistruota beveik 4 tūkst. lengvų nelaimingų atsitikimų darbe aktų (6 grafikas).

6 grafikas. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų tyrimas, 2018 (skaičius)

Informacijos šaltinis – VDI duomenys

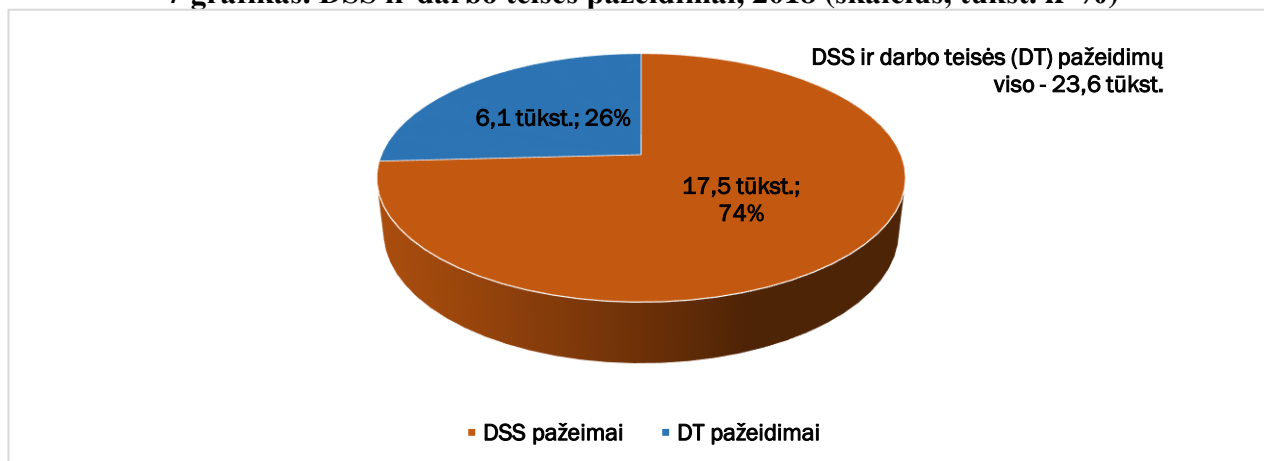
Vykdam VDI įgyvendinamų prevencinių priemonių veiksmingumo stebėseną buvo parengti ir VDI interneto svetainės (www.vdi.lt) išorės svetainės rubrikoje „Naujienos“ (<https://www.vdi.lt/Forms/Naujienos2.aspx>) paskelbti: 2018 m. sausio 29 d. – išankstinis 2017 m., 2018 m. balandžio 16 d. - 2018 m. I ketvirtyje, 2018 m. liepos 16 d. – 2018 m. I pusmetyje, 2018 m. spalio 18 d. – per 2018 m. tris ketvirčius įvykusių nelaimingų atsitikimų darbe ir diagnozuotų profesinių ligų dinamikos analitiniai apibendrinimai. Atsižvelgiant į 2018 m. I pusmečio nelaimingų atsitikimų darbe dinamikos tendencijas bei į tai, kad atliekant sandėliavimo, pakrovimo darbus įvyko 3 mirtini ir 12 sunkių nelaimingų atsitikimų darbe, o atliekant medienos apdorojimo darbus įvyko 3 mirtini ir 5 sunkūs nelaimingi atsitikimai darbe, siekiant aktyvinti VDI prevencinę veiklą minėtuose ekonominės veiklos sektoriuose bei įvertinant VDI atliekamų patikrinimų svarbą nelaimingų atsitikimų darbe prevencijai vykdyti, Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2018 m. rugpjūčio 30 d. įsakymu Nr. EV-216 „Dėl sandėliavimo, pakrovimo – iškrovimo bei medienos apdorojimo darbus vykdančių įmonių tikslinių patikrinimų“ buvo organizuoti sandėliavimo, pakrovimo bei medienos apdirbimo darbus vykdančių ūkio subjektų patikrinimai. Apibendrinus minėtų patikrinimų rezultatus į konstatuotas išvadas buvo atsižvelgta planuojant VDI veiklą 2019 m.

Taip pat buvo išnagrinėta 4,3 tūkst. skundų ir pranešimų dėl viešojo intereso pažeidimų (6 % daugiau nei 2017 m.; 2017 m. ištirta 4,05 tūkst. skundų ir pranešimų dėl viešo intereso), atliktos 762 DSS žinių patikros (3,5 karto daugiau nei 2017 m.; kadangi VDI vykdo DSS žinių patikras nuo 2017 m. liepos 1 d., per 2017 m. II pusmetį buvo atlikta 220 DSS patikrų), kurių metu patikrintos 4,5 tūkst.

asmenų žinios iš DSS srities (ir tai beveik 5 kartus daugiau nei 2017 m.; per 2017 m. II pusmetį buvo patikrintos 0,9 tūkst. asmenų žinios iš DSS srities). Be to buvo vykdyti ir kiti inspekciniai veiksmai.

Ūkio subjektų patikrinimų metu nustatyta beveik 23,6 tūkst. (arba vidutiniškai 2,5 pažeidimo vienam patikrinimui) DSS ir darbo teisės reikalavimų pažeidimų (7 *grafikas*), didžioji jų dalis (17,5 tūkst. arba beveik 74 % visų DSS ir darbo teisės pažeidimų) – dėl DSS reikalavimų nevykdymo. Palyginti su 2017 metais, padėtis iš esmės nepasikeitė: 2017 metais taip pat didžiąją dalį VDI nustatytų pažeidimų sudarė DSS pažeidimai (8 *grafikas*).

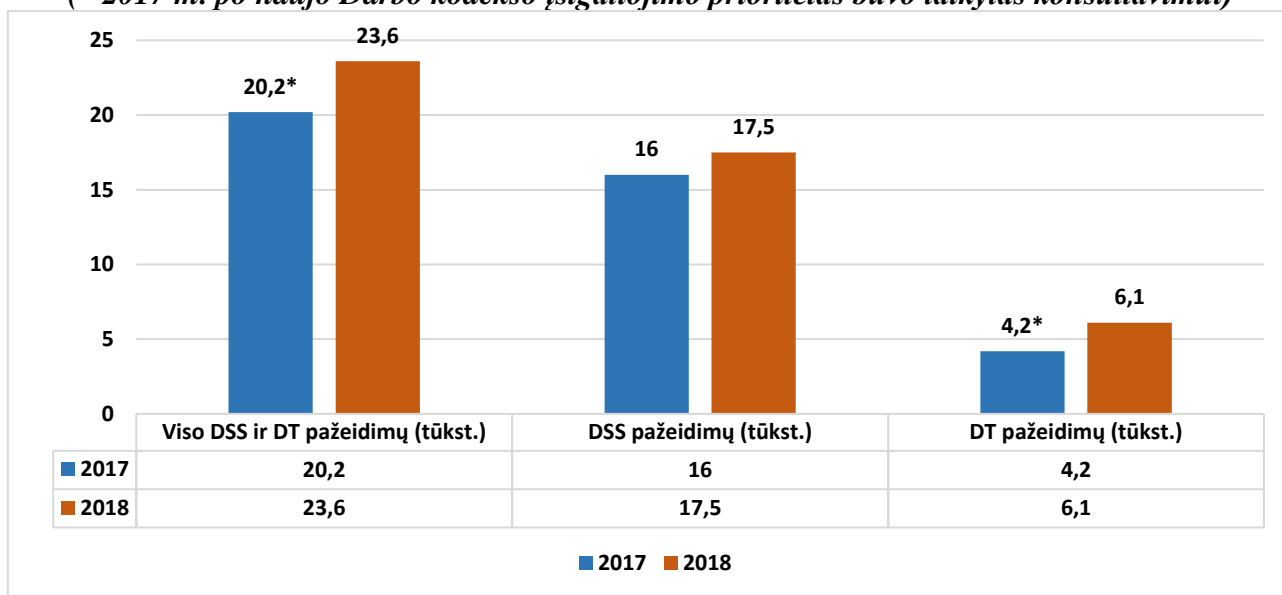
7 grafikas. DSS ir darbo teisės pažeidimai, 2018 (skaičius, tūkst. ir %)

Informacijos šaltinis – VDI duomenys

8 grafikas. DSS ir darbo teisės (DT) pažeidimai (skaičius, tūkst.)

(* 2017 m. po naujo Darbo kodekso įsigaliojimo prioritetus buvo taikytas konsultavimui)

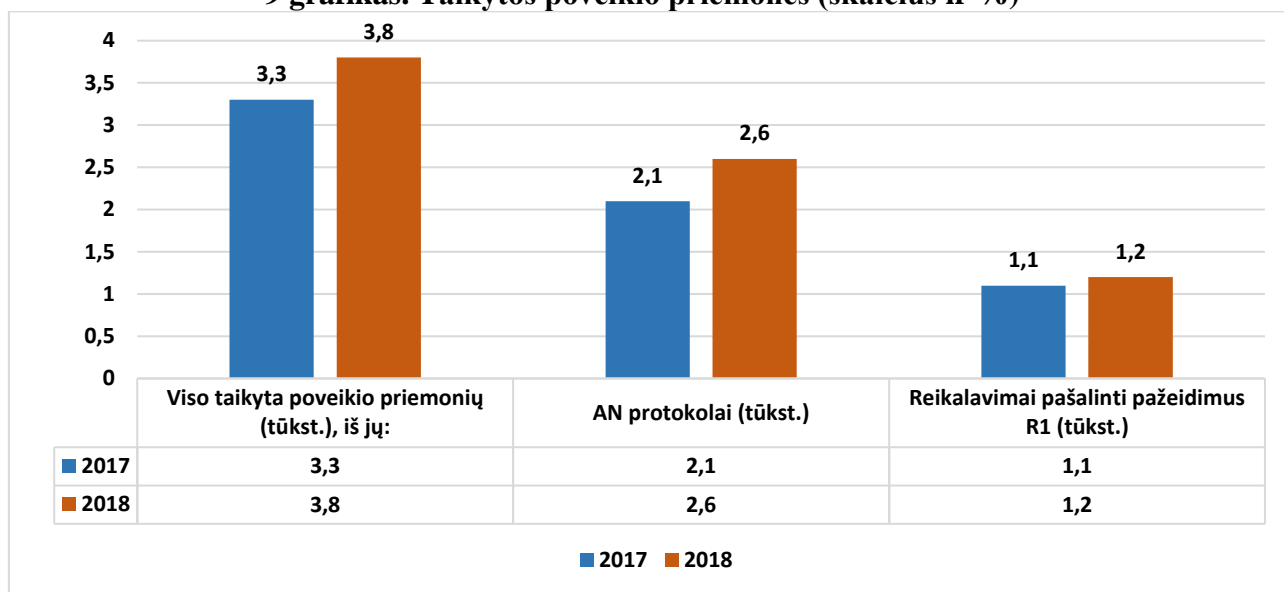
Informacijos šaltinis – VDI duomenys

VDI inspektoriai, nustatę mažareikšmius DSS ir darbo teisės pažeidimus, suteikė ūkio subjektams reikalingas rekomendacijas, atkreipiant jų dėmesį į sritis, kurias reikia pagerinti, akcentuojant nustatytus trūkumus bei pateikiant pasiūlymus dėl probleminių klausimų, nustatytų teisės aktų reikalavimų pažeidimų sprendimo. Iš viso 2018 metais ūkio subjektų patikrinimų metu buvo suteikta 4,7 tūkst. tokių rekomendacijų, tai yra, beveik 8 % daugiau nei 2017 m. (2017 m. suteikta 4,4 tūkst. tokių rekomendacijų).

Tačiau esant tiesioginiam pavojui darbuotojų saugai ir sveikatai VDI inspektorai, vykdydami nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų prevenciją, buvo griežti ir 2018 metais surašė 11 Reikalavimų sustabdyti darbus arba uždrausti naudoti darbo priemones (toliau – Reikalavimai R2), šiais reikalavimais buvo uždraustos naudoti 4 darbo priemonės bei sustabdyti darbai 28 darbo vietose.

Taip pat jie, nustatę kitus nemažareikšmius DSS ir darbo teisės pažeidimus, ūkio subjektų atžvilgiu taikė ir kitas poveikio priemones (9 grafikas) – surašė ir įteikė Reikalavimą pašalinti pažeidimus R1 ar/ir Administracinių nusižengimų protokolą (toliau – AN protokolą) arba protokolą juridiniam asmeniui pagal Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymą už nelegalų ir nedeklaruotą darbą bei užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimus.

9 grafikas. Taikytos poveikio priemonės (skaičius ir %)

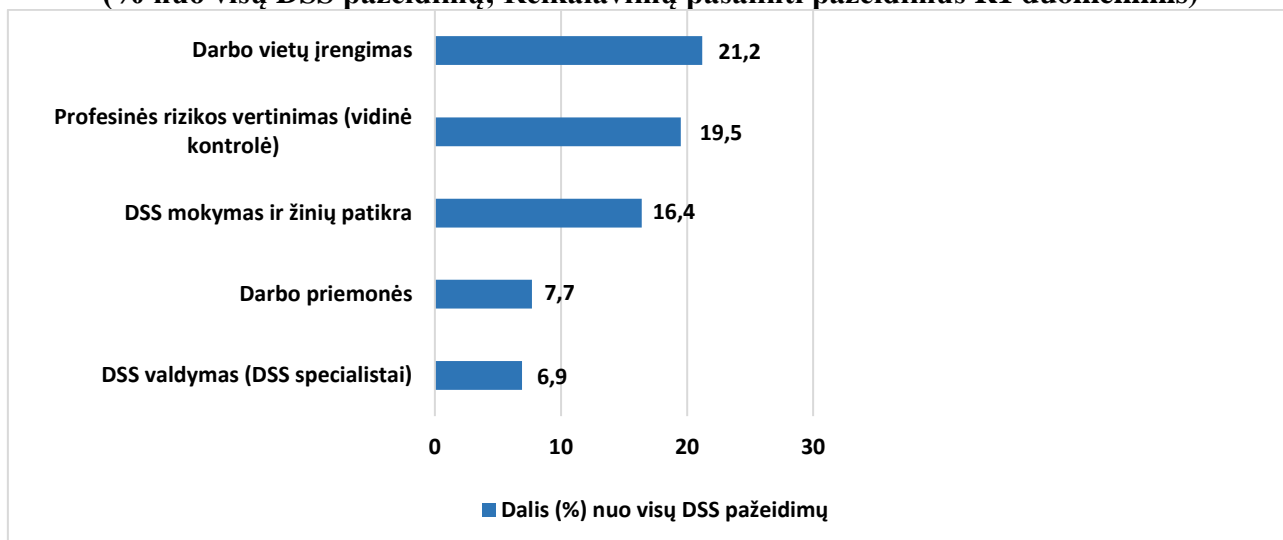
Informacijos šaltinis – VDI duomenys

2018 metais surašyta 1,2 tūkst. (9 % daugiau nei 2017 m.) Reikalavimų pašalinti pažeidimus R1. Šie Reikalavimai dažniausiai buvo įteikiami įmonių vadovams dėl DSS reikalavimų nevykdymo (78,6 % visų Reikalavimų pašalinti pažeidimus R1). Taip pat 2018 metais buvo surašyta 2,6 tūkst. AN protokolų ir protokolų juridiniams asmenims pagal Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymą (21,3 % daugiau nei 2017 m.), VDI skirtų baudų vidutinis dydis – 600 eurų (14,6 % didesnė nei 2017 m.; 2017 m. – VDI skirtų baudų vidutinis dydis – 520 eurų). Už darbuotojų saugos ir sveikatos teisės aktų pažeidimus buvo surašyti 463 AN protokolai (apie 18 % visų VDI surašytų AN protokolų), už nelegalų ir nedeklaruotą darbą, nedeklaruotą savarankišką veiklą, taip pat užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimus surašyta 1,7 tūkst. AN (apie 65,3 % visų VDI surašytų AN protokolų). Pagal Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymą surašyti protokolai pasiskirstė taip:

	Pagal Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo:	2017 m.	2018 m.
1.	56 straipsnio 1 dalies 1 punktą (darbdavys nesudaro darbo sutarties raštu arba nepraneša Sodrai mažiausiai prieš vieną darbo dieną iki darbo pradžios apie darbuotojo priėmimą į darbą)	14	38
2.	56 straipsnio 1 dalies 2 punktą (dirba trečiosios šalies pilietis, įdarbintas nesilaikant norminių teisės aktų, reglamentuojančių trečiųjų šalių piliečių įdarbinimą, nustatytos tvarkos)	1	4

3.	56 straipsnio 4 dalį (šio straipsnio 1 dalies 1 punkto pažeidimas: darbdavys nesudaro darbo sutarties raštu arba nepraneša Sodrai mažiausiai prieš vieną darbo dieną iki darbo pradžios apie darbuotojo priėmimą į darbą)	0	15
4.	56 straipsnio 7 dalį (rangovo atsakomybė už trečiųjų šalių piliečių nelegalų darbą)	1	4
5.	57 straipsnio 1 dalį (užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimai)	1	4
6.	58 straipsnio 1 dalį (nedeklaruotas darbas)	4	16

10 grafikas. Dažniausiai nustatomų DSS pažeidimų struktūra, 2018
(% nuo visų DSS pažeidimų; Reikalavimų pašalinti pažeidimus R1 duomenimis)

Informacijos šaltinis – VDI duomenys

Analizuojant sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe bei DSS reikalavimų pažeidimų priežastis, darytina išvada, kad dažniausiai jie sąlygoti įmonės vadovų ir už DSS atsakingų asmenų formaliu požiūriu į DSS organizavimo klausimus. Tai yra, užuot DSS klausimus sprendusios iš esmės, įmonės apsiriboja formaliai užpildydamos dokumentus (pvz., įvairiuose instruktavimo žurnaluose tiesiog surenka darbuotojų parašus, nors nė vienas DSS teisės aktas netgi nereikalauja šių žurnalų turėti), tuščiai išleisdamos šiam tikslui (formalių DSS dokumentų formaliam pildymui) solidžias sumas. Be jokių abejonių, vidutinio dydžio ir didesnėse įmonėse, kuriose dirba 50 ir daugiau darbuotojų, situacijai suvaldyti DSS reikalavimų praktinis įgyvendinimas turi būti struktūrizuotas ir susistemintas. Tačiau tokio dydžio įmonių Lietuvoje yra mažiau nei 20 %. Jose dažniausiai dirba kvalifikuoti ir patyrę DSS specialistai, kurie sugeba kontroliuoti situaciją DSS srityje ir užkirsti kelią nelaimingiems atsitikimams darbe įvykti, arba įmonė šiam tikslui įsigyja kvalifikuotų DSS specialistų paslaugas iš tokias paslaugas teikiančių įmonių. Tačiau šalyje dominuoja (daugiau nei 80 %) labai mažos ir mažos įmonės, kuriose dirba iki 50 darbuotojų. Šiose įmonėse, užuot formaliai pildžius instruktavimo dokumentus, būtų tikslinga darbuotojams suprantama kalba paaiškinti, o paskui periodiškai priminti, kaip jie turi elgtis ir kaip atlikti darbus, kad nepakenktų nei savo, nei kitų darbuotojų, nei aplinkinių saugai ir sveikatai. Pvz., darbuotojams, dirbantiems prie kompiuterių, pakanka periodiškai priminti dėl būtinų pertraukų, statybininkams – dėl privalomo jiems išduotų asmeninių apsaugos priemonių naudojimo, sandėlio darbuotojams – dėl prievolės laikytis saugaus atstumo nuo iškraunamų prekių, visiems darbuotojams – dėl prievolės negerti nežinomos kilmės skysčių iš abejotinos taros (šis teiginys pagrįstas realiu faktu, kai 2018 m. vienos bendrovės darbuotojas iš plastikinio butelio su „Coca-Cola“ užrašu atsigerė neaiškaus skysčio ir patyrė sunkų burnos bei ryklės cheminį nudegimą) ir pan.

Formalus požiūris į DSS klausimus ypač kenkia atliekant profesinės rizikos vertinimą: įmonė turi gražiai įformintus profesinės rizikos vertinimo dokumentus, tačiau šie dokumentai nėra reikalingi nei pačiai įmonei, nes neduoda naudos, nei VDI inspektoriams. Profesinės rizikos vertinimas darbo vietose, gautų rezultatų analizė, išvados ir, atsižvelgiant į tai, prevencinių priemonių taikymas darbo procese – yra pirmas žingsnis siekiant sumažinti nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų skaičių ir kartu – viena iš efektyviausių DSS užtikrinimo priemonių.

Dažniausiai su problemomis atliekant profesinės rizikos vertinimą susiduria labai mažos ir mažos įmonės. Darbuotojų sauga ir sveikata šiose įmonėse dažnai yra prastai valdoma, darbuotojams kyla didesnė nelaimingų atsitikimų darbe ir su darbu susijusių ligų rizika. Labai mažos ir mažos įmonės yra skirtingos, be to, joms stinga darnaus atstovavimo. Dėl to kyla iššūkių, susijusių su darbo sąlygų stebėseną, informuotumo didinimu ir DSS reikalavimų vykdymu. Šioms įmonėms VDI rekomenduoja profesinės rizikos vertinimui naudoti interaktyvią internetinę profesinės rizikos vertinimo priemonę OiRA (toliau – OiRA), kuri jau sukurta 12-os ekonominių veiklų įmonėms (paskelbta VDI interneto svetainės (www.vdi.lt) rubrikoje „Sauga darbe“).

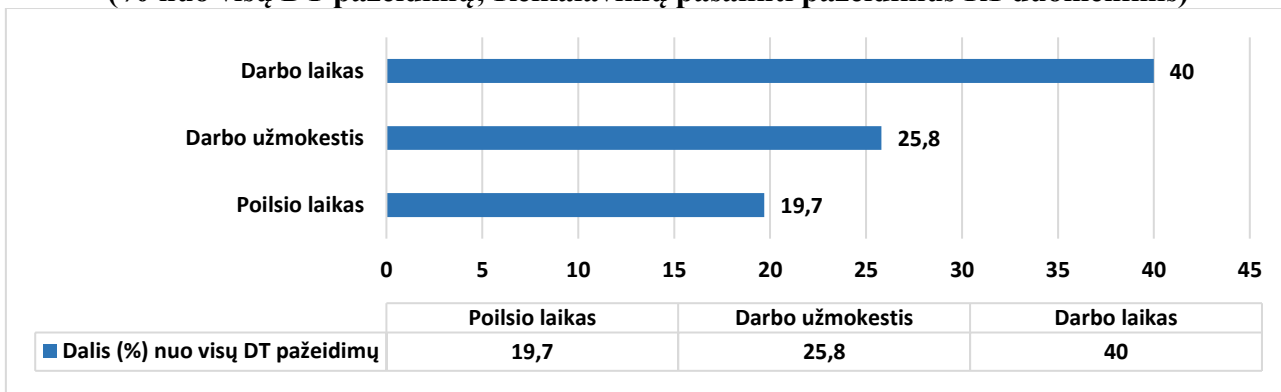
OiRA yra nemokama priemonė ir padeda labai mažų ir mažų įmonių vadovams, kurie nėra darbuotojų saugos ir sveikatos ekspertai, patiems atlikti profesinės rizikos vertinimą: nustatyti esamus ar galimus rizikos veiksnius darbo vietose, įvertinti rizikos lygį, pasirinkti prevencines priemones rizikai pašalinti ar sumažinti, o po to parengti reikiamą rizikos vertinimo dokumentaciją. Naudojantis OiRA profesinės rizikos vertinimo procesas tampa kur kas paprastesnis.

2018 m. beveik trečdalis mirtinų ir sunkių nelaimingų atsitikimų darbe įvyko darbdaviui neužtikrinus vidinės DSS būklės kontrolės įmonėje. Vadinasi, ši jau ne vienerius metus akcentuojama problema, kylanti dėl darbdavių ir už DSS atsakingų asmenų nerūpestingumo apraiškų, organizuojant bei atliekant profesinės rizikos veiksnių vertinimą bei sistemiškai užtikrinant DSS teisės aktų laikymąsi įmonėse, vis dar išlieka. Tai dar kartą patvirtina, jog darbdaviai apsiriboja vien formalumais tiek įformindami dokumentus, tiek nustatydami DSS priemones, bet iš tikrųjų šių priemonių neįgyvendina ar (ir) nekontroliuoja jų įgyvendinimo.

Lietuvoje yra nemažai socialiniai atsakingų įmonių, kurios rūpinasi savo darbuotojų sauga ir sveikata, tad šių įmonių, taikančių aukštesnius saugos ir sveikatos standartus, veikla yra sėkmingesnė ir tvaresnė. Bet kartu tenka konstatuoti, kad dalis įmonių vadovų vis dar nesupranta, kad visos išankstinės investicijos į darbuotojų saugą ir sveikatą atsiperka ir apsimoka. Tai antroji pagrindinė DSS pažeidimų priežastis. Tuo tarpu investicijos į nelaimingų atsitikimų darbe ar profesinių ligų prevencines priemones leidžia įmonei išvengti kur kas didesnių išlaidų, kai įvykus sunkiam ar mirtinam nelaimingam atsitikimui darbe, sutrinka visos įmonės veikla, įmonėje didėja psichosocialinė įtampa, vėluoja užsakymų įvykdymas, įmonei perskaičiuojamas nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo tarifas, prasideda teisminiai ginčai dėl žalos atlyginimo ir t. t. Net jei įmonėje neįvyksta minėtų nelaimių, bet, tarkime, darbuotojai dirba šaltose patalpose ir dėl to suserga, gali sutrikti visų skubių darbų ir užsakymų įvykdymas. Europos saugos ir sveikatos agentūros darbe atlikti tyrimai rodo, kad kiekvienas į DSS investuotas euras atneša 2,2 euro grąžą ir kad saugos ir sveikatos gerinimo ekonominės naudos santykis yra teigiamas. Tad įmonių vadovai ir už DSS atsakingi asmenys turi imtis veiksmų tam, kad suteiktų daug daugiau naudos savo įmonei.

Be to konstatuotina, jog 2018 m. beveik trečdalis mirtinų ir sunkių nelaimingų atsitikimų darbe įvyko ir dėl pačių darbuotojų neatsargumo, kai jie nevykdė jiems nustatytų DSS reikalavimų savo, kitų darbuotojų ir aplinkinių saugai ir sveikatai užtikrinti. Vadinasi, darbuotojai nėra įtraukiami į profesinės rizikos vertinimą, DSS priemonių kūrimą ir įgyvendinimą, nors tai viena iš pagrindinių sąlygų šių priemonių veiksmingumui. O jeigu nepaisant visų įgyvendintų DSS priemonių, įmonėje vis tiek atsiranda nesuvokiančių visų pavojų, atsirandančių dėl jų neatsargių ar neatsakingų veiksmų, linkusių rizikuoti darbuotojų, lieka vienas kelias – sustiprinti vidinę DSS būklės kontrolę įmonėje (arba paprastai tariant, nuolat stebėti, kad toks darbuotojas nepridarytų žalos tiek sau, tiek kitiems darbuotojams, tiek aplinkiniams, tiek įmonei).

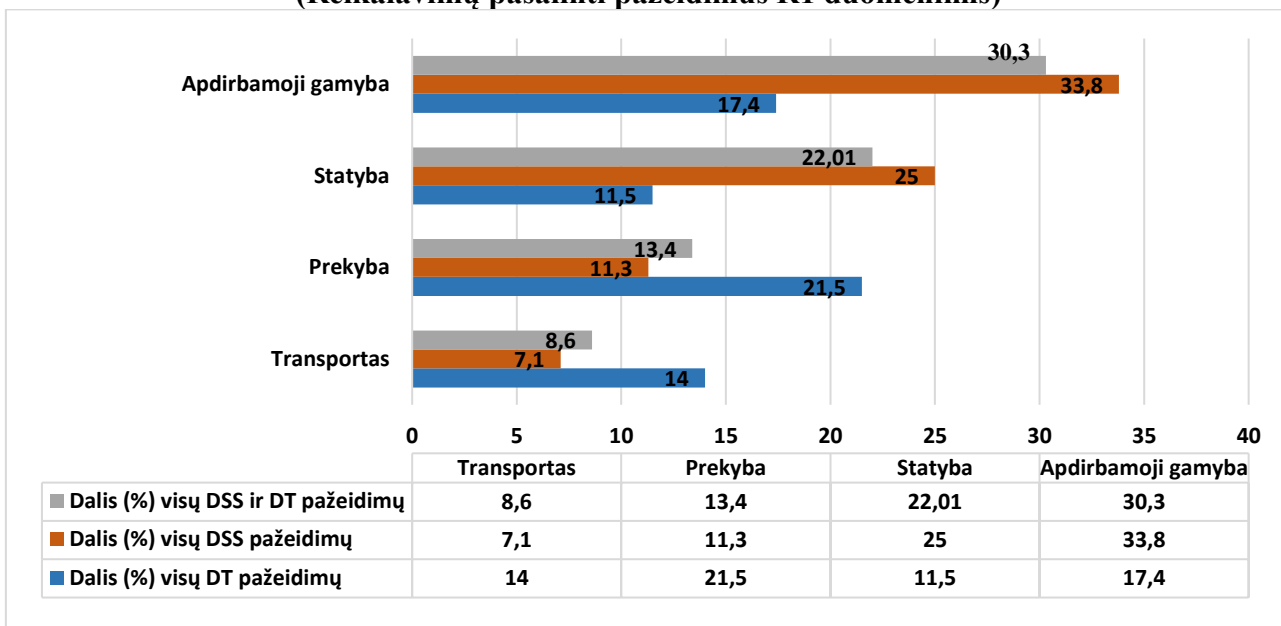
11 grafikas. Dažniausiai nustatomų darbo teisės (DT) pažeidimų struktūra, 2018
(% nuo visų DT pažeidimų; Reikalavimų pašalinti pažeidimus R1 duomenimis)

Informacijos šaltinis – VDI duomenys

Ūkio subjektų priežiūrai gerinti VDI, kaip yra įprasta, 2018 metais siekė planingai vykdyti ūkio subjektų priežiūrą, tad ūkio subjektų planinių patikrinimų dalis sudarė 63,7 % (planinis išsipareigojimas – 65 % - įvykdytas iš dalies) visų VDI atliktų ūkio subjektų patikrinimų. 2018 metais atliktų planinių patikrinimų dalis buvo šiek tiek (1,8 %) mažesnė nei 2017 m. (2017 m. planinių patikrinimų dalis – 64,9 %). Kita dalis (36,3 %) (planinis išsipareigojimas – 35 % - įvykdytas iš dalies) ūkio subjektų patikrinimų buvo atlikta neplanine tvarka tiriant įvykius darbe, dėl kurių darbuotojai patyrė žalą sveikatai, ar profesinės ligos priežastis, taip pat pakartotinai nustatčius, kad įvykis darbe arba nelaimingas atsitikimas pakeliui į darbą ar iš darbo ištirtas ir (ar) tyrimo rezultatai įforminti pažeidžiant teisės aktų reikalavimus; nagrinėjant skundą ar pranešimą dėl viešojo intereso pažeidimo; kontroliuojant ankstesnio patikrinimo metu duotų nurodymų pašalinti pažeidimus vykdymą ir (ar) vertinant pateiktą rekomendacijų įgyvendinimą, taip pat kitais teisės aktų numatytais atvejais. Planiniams patikrinimams DSS ir darbo teisės klausimais organizuoti buvo naudojama Ūkio subjektų rizikingumo vertinimo sistema, šių patikrinimų dalis didžiausios rizikos įmonėse sudarė 67,4 %. Palyginti su 2017 metais, planinių patikrinimų DSS ir darbo teisės klausimais didžiausios rizikos įmonėse 2018 metais padidėjo 13,2 % (2017 m. 59,5 % planinių patikrinimų DSS ir darbo teisės klausimais buvo atlikti didžiausios rizikos įmonėse).

12 grafikas. Didžiausios rizikos ekonominės veiklos, 2018
(Reikalavimų pašalinti pažeidimus R1 duomenimis)

Informacijos šaltinis – VDI duomenys

Taigi, pačiais rizikingiausiais ekonominės veiklos sektoriais 2018 metais buvo:

- DSS klausimais – apdirbamoji gamyba (virš 1/3 visų 2018 metais nustatytų DSS pažeidimų) ir statyba (1/4 visų 2018 metais nustatytų DSS pažeidimų);
- Darbo teisės (DT) klausimais – prekyba (beveik 1/4 visų 2018 metais nustatytų DT pažeidimų).

Iš apdirbamosios gamybos įmonių daugiausiai DSS pažeidimų buvo nustatyta medienos bei medienos gaminių, įskaitant baldus, įmonėse (virš 45,5 % visų DSS pažeidimų, nustatytų apdirbamosios gamybos įmonėse).

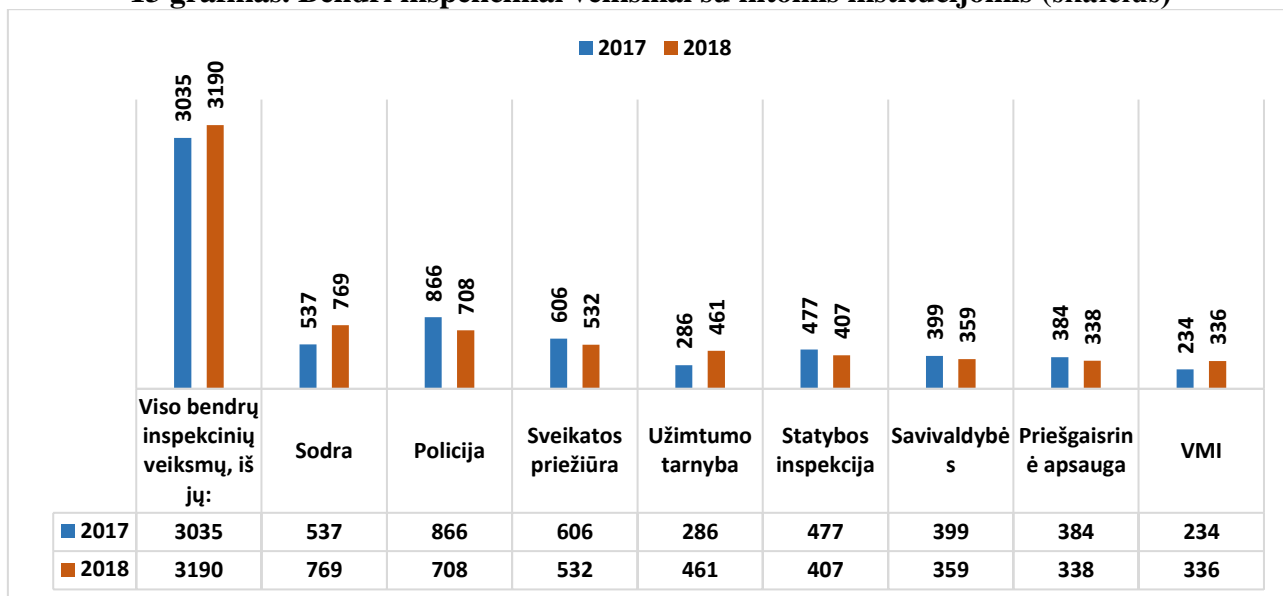
Ūkio subjektų priežiūrai gerinti VDI 2018 metais siekė mažinti neplaninių patikrinimų skaičių, tad organizavo patikrinimus taip, kad planinio ar neplaninio patikrinimo metu būtų kompleksiskai tiriami ir tikrinami visi VDI kompetencijai priskirti klausimai, ypač anksčiau pateiktų VDI nurodymų ir rekomendacijų įgyvendinimas. Kaip jau buvo minėta, pasiekti užsibrėžtą tikslą pavyko iš dalies – neplaninių patikrinimų dalis sudarė 36,3 % visų VDI 2018 metais atliktų patikrinimų. Palyginti su 2017 metais, neplaninių patikrinimų dalis padidėjo 3,4 % (2017 m. neplaninių patikrinimų dalis – 35,1 %).

VDI inspektoriai ūkio subjektų planiniams ir neplaniniams patikrinimams (išskyrus nelegalaus darbo patikrinimus) naudojo 24 kontrolinius klausimynus įvairiais VDI kompetencijai priskirtais klausimais bei 7 prevencines anketas. Patikrinimų darbuotojų saugos ir sveikatos bei darbo teisės klausimais, atliktų naudojant kontrolinius klausimynus, dalis nuo visų patikrinimų, kurių metu numatyta prievolė naudoti kontrolinius klausimynus, siekė 92,9 % (planinis įsipareigojimas – 85 % - viršytas 9,2 %). Palyginti su 2017 metais, patikrinimų darbuotojų saugos ir sveikatos bei darbo teisės klausimais, atliktų naudojant kontrolinius klausimynus, dalis padidėjo beveik 2 % (2017 m. 91 % patikrinimų darbuotojų saugos ir sveikatos bei darbo teisės klausimais buvo atlikta pagal kontrolinius klausimynus). Visi VDI kontroliniai klausimynai paskelbti viešai VDI interneto (www.vdi.lt) rubrikose „Klausimynai“ ir „Ūkio subjektų priežiūra“. Šiose rubrikose su jais gali susipažinti visi ūkio subjektai.

Planiniai patikrinimai iš DSS ir darbo teisės srities buvo atliekami tik iš anksto informavus ūkio subjektą apie planuojamą patikrinimą, ūkio subjektų planinių patikrinimų ketvirtiniai sąrašai skelbiami VDI interneto svetainės rubrikoje „Ūkio subjektų priežiūra“. VDI kontroliniai klausimynai 2018 metais buvo reguliariai atnaujinami pagal pakitusį teisinį reglamentavimą, taip pat VDI teritorinių skyrių darbo inspektorių pateiktus pastebėjimus dėl jų praktinio taikymo problemų bei pagal socialinių partnerių pateiktus pastebėjimus. Ūkio subjektai, kurie tvirtino, kad kontroliniai klausimynai padėjo suvokti teisės aktų reikalavimus ir geriau juos įgyvendinti, – 88,9 % (planinis įsipareigojimas – 80 % - viršytas 11,1 %) ir, palyginti su 2017 metais, yra 16,7 % didesnis (2017 m. 76,2 % ūkio subjektų tvirtino, kad kontroliniai klausimynai padėjo suvokti teisės aktų reikalavimus ir geriau juos įgyvendinti).

Beveik trečdalis (32 %) ūkio subjektų patikrinimų ir kitų inspekcinų veiksmų buvo atlikta kartu su kitomis valstybės ir vietos savivaldos institucijomis ir įstaigomis (planinis įsipareigojimas – 25 % - viršytas 28 %) Palyginti su 2017 metais, šis rodiklis yra 18 % didesnis (2017 m. 27,1 % patikrinimų ir kitų inspekcinų veiksmų buvo atlikta kartu su kitomis valstybės ir vietos savivaldos institucijomis ir įstaigomis) (13 grafikas).

13 grafikas. Bendri inspekciniai veiksmai su kitomis institucijomis (skaičius)

Informacijos šaltinis – VDI duomenys

➤ **Vykde ginčų komisijų veiklą bei tobulino darbo ginčų nagrinėjimo tvarką ir būdus**

Darbo ginčų komisijos prie VDI teritorinių skyrių (toliau – DGK) 2018 metais išnagrinėjo 6,7 tūkst. prašymų, kuriuose kelta 7,6 tūkst. reikalavimų. Palyginti su 2017 m., 2018 m. išnagrinėta beveik 12 % daugiau reikalavimų (2017 m. išnagrinėta 6,8 tūkst. reikalavimų). Kaip ir ankstesniais metais, išlieka tendencija, kad absoliuti dauguma darbo ginčų išnagrinėta dėl darbo užmokesčio ir su juo susijusių sumų: 2018 m. išnagrinėta 5,8 tūkst. tokių reikalavimų, kas sudaro apie 77 % visų 2018 m. gautų reikalavimų (2017 m. tokie reikalavimai sudarė 86 % visų tais metais keltų reikalavimų).

Iš visų išnagrinėtų reikalavimų apie 35 % (beveik 2,7 tūkst. reikalavimų) buvo išspręsti ieškovo naudai. Apie 11 % (0,8 tūkst.) reikalavimų patenkinti iš dalies. Apie 14 % (1,1 tūkst.) DGK išnagrinėtų reikalavimų buvo atmesti, kadangi ieškovų nurodytos prašymuose aplinkybės nepasitvirtino. Kaip ir 2017 m., 2018 metais 15 % prašymų nagrinėjimas baigėsi tarp darbdavio ir darbuotojo sudaryta taikos sutartimi (2018 metais sudaryta kiek daugiau nei 1,1 tūkst. taikos sutarčių). Dalies (1,2 tūkst.) reikalavimų nagrinėjimas (apie 16 %) buvo nutrauktas arba jų atsisakyta nagrinėti, ieškovui atsisakius visų reikalavimų, t. y. šalims pačioms išsprendus ginčą be DGK pagalbos. 5 % reikalavimų atsisakyta nagrinėti nesant DGK kompetencijos, 4 % – dėl praleisto kreipimosi termino, o 0,4 % - dėl to, kad kelti reikalavimai jau buvo nagrinėti DGK ar teisme. Labai mažai darbo bylų buvo perkeltos tolimesniam nagrinėjimui į teismą (VDI duomenimis, tik apie 5 % darbo bylų), o iš jų 98 % atvejų DGK priimti sprendimai liko galioti ir nebuvo pakeisti.

Pažymėtina, kad 2018 m. išnagrinėtų reikalavimų skaičius, palyginti su išnagrinėtais 2017 m., iš dalies padidėjo ir dėl to, kad nuo 2017 m. liepos 1 d. DGK pradėjo nagrinėti iki tol nenagrinėtus darbo ginčus (pvz., dėl darbo sutarties nutraukimo teisėtumo, neturtinės žalos kompensavimo, baudų dėl DGK ar teismo sprendimo nevykdymo skyrimo ir kt.). Sprendžiant minėtus darbo ginčus išnagrinėta 0,85 tūkst. reikalavimų, kas sudaro 11 % visų 2018 m. nagrinėtų reikalavimų. Didžiąją daugumą aptariamų išnagrinėtų reikalavimų sudarė reikalavimai dėl darbo sutarties nutraukimo teisėtumo (489 reikalavimai arba beveik 58 % visų pagal naująją DGK kompetenciją išnagrinėtų reikalavimų) bei reikalavimai dėl neturtinės žalos atlyginimo (108 reikalavimai arba 12,7 % visų pagal naująją DGK kompetenciją išnagrinėtų reikalavimų).

Paminėtina, kad 2018 m. padidėjo DGK darbo krūvis, nes per 2018 metus 19 veikiančių DGK vidutiniškai išnagrinėjo po 401 reikalavimą ir tai yra 5 % daugiau nei 2017 m., kuomet 18 veikusių DGK vidutiniškai išnagrinėjo po 380 reikalavimų. Padidėjusį DGK veiklos efektyvumą pagrindžia ir

tai, kad 2018 m. padidėjo DGK sprendimu išieškota suma – ji sudarė 6,8 mln. EUR ir buvo apie 10 % didesnė, nei 2017 m.

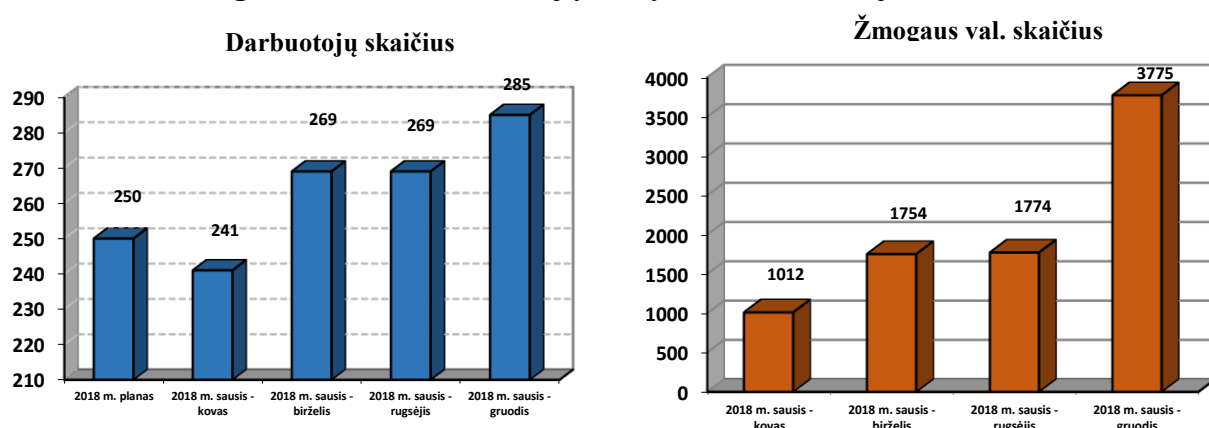
VDI 2018 metų veiklos planui įvykdyti:

- 2018 m. balandžio mėnesį organizuoti mokymai darbo ginčų pirmininkams ir sekretoriams, kuriuose dalyvavo 35 darbo ginčų komisijų pirmininkai ir sekretoriai;
- organizuotas aptarimas darbo ginčų komisijų veiklai bei jų narių kvalifikacijai gerinti;
- parengti 2 darbo bylų apibendrinimai, kurie paskelbti VDI interneto svetainės (www.vdi.lt) rubrikose „Darbdaviams“ ir „Darbuotojams“.

➤ **Optimizavo ūkio subjektų tikrinimo būdus ir principus, kėlė VDI personalo profesinį lygį, stiprino vidaus kontrolę bei siekė efektyvaus išteklių panaudojimo, užtikrinant tinkamą VDI inspektorių kompetenciją**

Ypatingas dėmesys 2018 metais buvo skiriamas VDI inspektorių mokymams, stiprinant jų gebėjimus veiksmingai ir efektyviai atlikti statybviečių tikrinimus, taip pat darbo ginčų komisijų pirmininkų kvalifikacijos kėlimui bei visų VDI darbuotojų asmens duomenų apsaugos klausimais (*14 grafikas*): kvalifikaciją kėlė 285 VDI darbuotojai, iš viso 3,8 tūkst. žm. val., tai yra, VDI darbuotojų, 2018 m. kėlusią kvalifikaciją, skaičius yra 11 % didesnis nei 2017 m. (2017 m. kvalifikaciją kėlė 256 VDI darbuotojai).

14 grafikas. VDI darbuotojų mokymai, kvalifikacijos kėlimas, 2018

Informacijos šaltinis – VDI duomenys

Vykdamas Valstybinės darbo inspekcijos kovos su korupcija programos 2015-2019 m. priemonių plano (toliau - Planas) 1.6 priemonės nuostatas, kuriomis numatyta kasmet vertinti Antikorupcinės programos įgyvendinimo priemonių rezultatus ir rengti ataskaitas, VDI Veiklos procesų ir vidaus kontrolės skyrius atliko Plano priemonių įgyvendinimo vertinimą už 2018 metų laikotarpį. Pateiktos išvados, kad Valstybinės darbo inspekcijos kovos su korupcija 2015 – 2019 metų planas už 2018 m. laikotarpį buvo vykdomas nustatyta tvarka ir terminais. VDI teritorinių ir administracijos skyrių vedėjų Plano įgyvendinimo vykdoma kontrolė gera, rizika, kad Planas gali būti nevykdomas nustatyta tvarka ir terminais, yra minimali. Rizikos, susijusios su korupcijos pasireiškimu VDI, kompetencijos ribose yra valdomos tinkamai. Plano vykdymo ataskaita nustatyta tvarka pateikta Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijai.

Įvertinus VDI informacinėse sistemose sukauptų ir VDI valdomų duomenų apimtį ir svarbą, 2018 metais ypatingas dėmesys buvo skirtas VDI kibernetinio saugumo techninių reikalavimų įgyvendinimo priemonėms bei Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. balandžio 27 d. reglamento (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų

judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas) įgyvendinimui. Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektorius įsakymais buvo patvirtinti Kibernetinio saugumo ir Bendrojo duomenų apsaugos reglamento reikalavimų įgyvendinimo priemonių planai, paskirtas duomenų apsaugos pareigūnas, parengti VDI valdomų informacinių sistemų saugos politiką įgyvendinantys dokumentai. Taip pat buvo vykdomos VDI valstybės tarnautojų ir darbuotojų konsultacijos dėl asmens duomenų naudojimo ir teikimo, užtikrintas VDI teisės aktų atitikimas minėtam reglamentui, vykdyti VDI valstybės tarnautojų ir darbuotojų mokymai, nustatytas išankstinių konsultacijų su Valstybine duomenų apsaugos inspekcija procesas, nustatytas teisėtas pagrindas dėl asmens duomenų tvarkymo su VDI veikla susijusios informacijos viešinimo tikslu.

VDI informacinėse sistemose, kuriose kaupiami ypatingos svarbos duomenys, VDI įgyvendino ir taiko papildomas apsaugos priemones, pvz., slaptažodžių struktūros ir keitimo kontrolė, automatinio darbo vietų ir serverių užsirakinimo kontrolė, administratorių paskyrų kontrolė, svetainės saugasienė (2019 m. planuojama įdiegti duomenų šifravimo funkcionalumą, taip pat programinę įrangą, skirtą mobiliųjų įrenginių, naudojamų prisijungti prie informacinių sistemų, saugumo ir kontrolės didinimui).

Vykdam VDI 2018 m. įsipareigojimą - sudaryti ne mažiau kaip 10 % elektroninių dokumentų iš visų įstaigos per ataskaitinius biudžetinius metus sudarytų oficialių veiklos dokumentų skaičiaus – VDI 2018 metais sudarytų elektroninių dokumentų apimtis nuo visų dokumentų siekė beveik 11,8 %, tai yra buvo 18 % didesne nei buvo planuota.

Optimizuodama ūkio subjektų priežiūros būdus ir principus, VDI 2018 metais ir toliau vykdė darbus VDI teikiamoms administracinėms paslaugoms į elektroninę erdvę palaipsniui perkelti. Taip 2018 metais buvo įdiegta elektroninė paslauga teikti prašymus potencialiai pavojingiems įrenginiams užregistruoti šių įrenginių registre. Taip pat nuo 2018 metų pranešimą apie įvykusį sunkų/mirtiną nelaimingą atsitikimą darbe darbdaviai gali pateikti per VDI Elektroninę paslaugų darbdaviams sistemą (EPDS). VDI inspektorių ir kitų VDI darbuotojų darbo sąlygos buvo gerinamos aprūpinant juos modernesnėmis darbo ir asmens apsaugos priemonėmis, tobulinant VDI informacines sistemas – VDI Darbo sąlygų darbo vietose nuolatinės stebėsenos informacinė sistema (DSS IS) pritaikyta darbui su visomis naršyklėmis, seni nuomojami kompiuteriai pakeisti į naujus nuomojamus su papildomais ekranais, stotelėmis ir klaviatūromis. Toliau buvo tęsiamas multifunkcinių įrenginių ūkio valdymo supaprastinimas bei jų eksploatacinių sąnaudų, taip pat VDI valdomos infrastruktūros (informacinių sistemų ir techninės) optimizavimas – išnuomoti multifunkciniai įrenginiai VDI teritoriniuose skyriuose atsisakant pasenusių VDI valdomų įrenginių, optimizuotas VDI valdomų informacinių sistemų duomenų bazių veikimas, tokiu būdu efektyviai išnaudojant VDI valdomų serverių išteklius.

Tarptautiniais klausimais VDI aktyviai dalyvavo ES lygmeniu sudaryto Vyresniųjų darbo inspektorių komiteto (VDIK (anglų kalba – SLIC)) ir jo darbo grupių veikloje: dalyvauta VDIK teminėse dienose ir plenariniuose posėdžiuose Bulgarijoje ir Austrijoje darbo inspekcijų veiklos tobulinimo taikant tikslingesnes intervencijas bei kancerogeninių medžiagų poveikio kontrolės ir prevencijos klausimais (2 susitikimai); VDIK vykdomame Slovakijos darbo inspektavimo sistemos vertinime; Strateginio planavimo (2 posėdžiai), Mašinų saugos, Keitimosi informacija tinklo darbo grupių veikloje (po 1 posėdį). Dalyvauta VDIK darbo inspektorių mainų programoje su Airijos Sveikatos ir saugos tarnyba. VDI deleguotas atstovas dalyvavo „Darbuotojų komandiravimo ekspertų komiteto“ veikloje (2 posėdžiai).

Taip pat aktyviai dalyvauta Europos kovos su nedeklaruotu darbu platformos veikloje bei jos organizuojuose renginiuose: 2 plenariniuose posėdžiuose, seminaruose apie tarpvalstybinių veiksmų koordinavimą, informacines kampanijas, nedeklaruotą darbą kelių transporto sektoriuje, nedeklaruoto darbo rizikos vertinimą, efektyvią komunikaciją (po 1 atstovą). 2018 metais Lietuvoje lankėsi Europos kovos su nedeklaruotu darbu platformos ekspertų grupė, vertinusi Lietuvos institucijų veiklą, siekiant efektyviau spręsti nedeklaruoto darbo problemas. Du VDI atstovai dalyvavo šios platformos mainų programoje su Jungtinės Karalystės Kovos su nusikaltimais darbe

organizacija. Taip pat organizuotas Europos kovos su nedeklaruotu darbu platformos narių vizitas Vilniuje, vyko diskusija dėl efektyvios komunikacijos ir prevencinių priemonių nelegalaus darbo mastams mažinti.

VDI toliau plėtojo veiklą, dalyvaujant Europos saugos ir sveikatos darbe agentūros nacionalinių ryšių punktų (3 susitikimai) ir Europos cheminių medžiagų agentūros (1 susitikimas) renginiuose.

Tęstas glaudus bendradarbiavimas su kitų valstybių darbo inspekcijomis: įgyvendinant Latvijos, Estijos ir Lietuvos darbo inspekcijų bendradarbiavimo darbuotojų saugos ir sveikatos srityje susitarimą, organizuotas 1 susitikimas Vilniuje; VDI atstovai dalyvavo darbo inspekcijų 2 konferencijose Estijoje ir Latvijoje; Estijos delegacija lankėsi Panevėžyje (*1 nuotrauka*).

I nuotrauka. Estijos ir Lietuvos darbo inspektorių bendras įmonės inspektavimas

Plėtojant praktinį bendradarbiavimą, keturi (4) Norvegijos darbo inspekcijos atstovai dalyvavo bendruose 3 ūkio subjektų tikrinimuose Lietuvoje. Užmegzti ryšiai ir organizuotas susitikimas su Belgijos Federalinės darbo inspekcijos ir Belgijos Federalinės socialinės apsaugos inspekcijos atstovais, siekiant stiprinti bendradarbiavimą socialinio sukčiavimo užkardymo bei darbuotojų teisių gynimo srityse (1 vizitas į Belgiją, 2 dalyviai). Pagal Šiaurės ir Baltijos šalių viešojo administravimo mobilumo programą, 2 VDI atstovai tobulino kompetencijas Suomijos ir Švedijos darbo inspektavimo institucijose.

Intensyviai plėtoti Vystomojo bendradarbiavimo ryšiai, apsikeista 3 delegacijomis su Ukrainos darbo inspekcija, bendradarbiaujama administracijos ir teritorinių skyrių lygmenyje. VDI specialistai dalyvavo ir skaitė pranešimus 2 konferencijose Ukrainoje profesinės rizikos vertinimo, ES direktyvų praktinio taikymo, DSS gerosios praktikos temomis. Lietuvoje lankėsi 2 Moldovos darbo inspekcijos atstovai, kurie domėjosi darbo ginčų komisijų veikla.

Taip pat 2018 metais Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai pateikti pasiūlymai dėl Darboviečių įrengimo statybvietėse nuostatų tobulinimo, patikslinant saugos ir sveikatos koordinatorių teises bei atsakomybę; ypatingų statinių statybos vadovo, statinio statybos specialiųjų darbų vadovo bei ypatingų statinių statybos rangovo mokymo ir žinių tikrinimo tvarkos tobulinimo bei pasiūlymai nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo teisiniam reglamentavimui tobulinti.

VDI 2018 metais naujai priskirtų funkcijų vykdymas

Nuo 2018 m. liepos 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. vasario 12 d. nutarimas Nr. 151 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. birželio 21 d. nutarimo Nr. 496 „Dėl Lietuvos Respublikos darbo kodekso įgyvendinimo“ pakeitimo“, kuriuo buvo sugriežtinta laikinojo įdarbinimo įmonių veiklos kontrolė.

Vadovaujantis Kriterijų, kuriuos turi atitikti laikinojo įdarbinimo įmonė, sąrašu ir laikinojo įdarbinimo įmonių atitikties šiems kriterijams nustatymo tvarkos aprašu, kurie buvo patvirtinti minėtu Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu, įmonė, kuri ketina vykdyti laikinojo įdarbinimo veiklą, VDI turi pateikti laisvos formos rašytinį prašymą įtraukti ją į laikinojo įdarbinimo įmonių sąrašą. VDI įvertinusi, ar ši įmonė atitinka šiems įmonėms nustatytus kriterijus, priims sprendimą įtraukti ją ar neįtraukti į laikinojo įdarbinimo įmonių sąrašą. Laikinojo įdarbinimo įmonės, įtrauktos į šių įmonių sąrašą, kiekvienais kalendoriniais metais iki liepos 15 dienos turės pateikti VDI laisvos formos pranešimą, kad pranešimo pateikimo dieną atitinka kriterijus laikinojo įdarbinimo veiklai vykdyti ir ketina tęsti šią veiklą.

2018 metais šioms Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo nuostatoms įgyvendinti VDI atliko laikinojo įdarbinimo įmonių, kurios šią veiklą vykdė iki 2018 m. liepos 1 d., elektroninį inspektavimą. VDI Elektroninių paslaugų darbaviam sistemose (EPDS) šios įmonės iki 2018 m. liepos 15 d. turėjo užpildyti ir pateikti VDI elektroninį Pranešimą apie laikinojo įdarbinimo įmonės atitiktį nustatytiems kriterijams ir ketinimą tęsti laikinojo įdarbinimo veiklą bei atsakyti į šiuos du klausimus:

1) ar įmonė atitinka kriterijus laikinojo įdarbinimo veiklai vykdyti, nustatytus Kriterijų, kuriuos turi atitikti laikinojo įdarbinimo įmonė, sąrašo ir laikinojo įdarbinimo įmonių atitikties šiems kriterijams nustatymo tvarkos aprašo 3 punkte?;

2) ar įmonė ketina tęsti laikinojo įdarbinimo veiklą?

Pagal pateiktus įmonių Pranešimus apie laikinojo įdarbinimo įmonės atitiktį nustatytiems kriterijams ir ketinimą tęsti arba pradėti vykdyti laikinojo įdarbinimo veiklą, 2018 m. VDI tikrino ar įmonės atitinka laikinojo įdarbinimo įmonėms minėtame nutarime nustatytus kriterijus. Tuo tikslu buvo peržiūrėti VDI, Registrų centro, Administracinių nusižengimų registro ir Sodros duomenys, pateikti užklauskimai dėl įsiskolinimų valstybės biudžetui Valstybinei mokesčių inspekcijai per „Mano VMI“ informacinę sistemą. VDI per 2018 m. priėmė 91 sprendimą įtraukti įmones į Laikinojo įdarbinimo įmonių sąrašą, kuris nustatyta tvarka papildomas ir skelbiamas VDI interneto svetainės rubrikoje „Laikinasis įdarbinimas“.

Pažymėtina, kad pagal laikinojo įdarbinimo įmonių pateiktą informaciją, per 2018 m. II pusmetį buvo įdarbinta 6,05 tūkst. laikinųjų darbuotojų (iš jų apie 40 % - ne kvalifikuoti darbuotojai). Atsižvelgiant į tai, kad ūkio subjektų prašymų įtraukti juos į laikinojo įdarbinimo įmonių sąrašą skaičius nuolat auga, tikėtina, kad ir laikinųjų darbuotojų skaičius ateityje didės.

Techninės saugos srityje VDI 2018 metais buvo papildomai priskirtos šios funkcijos:

1) nuolatinės potencialiai pavojingų įrenginių (toliau – PPI) priežiūros licencijų išdavimas, patikslinimas, pakeitimas, galiojimo sustabdymas, galiojimo sustabdymo panaikinimas ir galiojimo panaikinimas (toliau – nuolatinės PPI priežiūros licencijų išdavimas);

2) išankstinio sutikimo įrengti liftą, naudojant kitas prispaudimo rizikai išvengti tinkamas priemones, išdavimas (toliau – sutikimo išdavimas).

2018 metais Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija iniciavo atitinkamų teisės aktų pakeitimą ir perdavė šių funkcijų vykdymą VDI.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. liepos 11 d. nutarimo Nr. 673 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 29 d. nutarimo Nr. 817 „Dėl teisės aktų, būtinų Lietuvos Respublikos potencialiai pavojingų įrenginių priežiūros įstatymui įgyvendinti, patvirtinimo“ pakeitimo“ 3.3 punktu nuo 2018 m. spalio 1 d. VDI buvo įgaliota išduoti, patikslinti, pakeisti nuolatinės PPI priežiūros licencijas, sustabdyti jų galiojimą, panaikinti galiojimo sustabdymą ir

panaikinti galiojimą šioms potencialiai pavojingų įrenginių grupėms: pavojingų medžiagų talpykloms ir jų įrangai (4 grupė), liftams ir jų įrangai (5 grupė), lynų keliams, funikulieriams ir jų įrangai (6 grupė), eskalatoriams ir jų įrangai (7 grupė), kėlimo įrenginiams ir jų įrangai (8 grupė), pramoginiams įrenginiams ir jų įrangai (10 grupė). Rengiantis nuolatinės PPI priežiūros licencijų išdavimui buvo parengti ir Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2018 m. rugsėjo 10 d. įsakymu Nr. EV - 230 patvirtinti:

- Nuolatinės potencialiai pavojingų įrenginių priežiūros licencijų išdavimo, patikslinimo, pakeitimo, galiojimo sustabdymo, galiojimo sustabdymo panaikinimo ir galiojimo panaikinimo Lietuvos Respublikos valstybinėje darbo inspekcijoje tvarkos aprašas;

- Įrangos, prietaisų ir priemonių, reikalingų nuolatinėi potencialiai pavojingų įrenginių priežiūrai vykdyti, sąrašas.

Taip pat buvo parengti ir VDI interneto svetainėje (www.vdi.lt) paskelbti naujai teikiamos administracinės paslaugos Nr.8 „Nuolatinės potencialiai pavojingų įrenginių priežiūros licencijos išdavimas ir pakeitimas“ aprašymas ir šios paslaugos teikimo schema. Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2018 m. rugsėjo 26 d. įsakymu Nr. EV-241 patvirtinta Juridinių asmenų, norinčių gauti nuolatinės potencialiai pavojingų įrenginių priežiūros licenciją, pateiktų paraiškų ir dokumentų įvertinimo komisija ir sudaryta sutartis su VĮ Registrų centras dėl duomenų teikimo į Licencijų informacinę sistemą.

Nuo 2018 m. lapkričio 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. birželio 20 d. įsakymas Nr. A1-303 „Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 1999 m. gruodžio 28 d. įsakymo Nr. 106 „Dėl techninio reglamento „Liftai ir liftų saugos įtaisai“ patvirtinimo“ pakeitimo“, kuriuo VDI buvo pavesta išduoti išankstinį sutikimą naudoti kitas prispaudimo rizikai išvengti skirtas priemones, kad lifto kabinai atsidūrus vienoje iš kraštinių savo judėjimo padėčių, būtų išvengta prispaudimo rizikos. Šis išankstinio sutikimo išdavimas yra reikalingas, kai įrenginėjant liftą dėl paveldosaugos reikalavimų statiniui arba dėl esminių statinio reikalavimų nėra galimybės sudaryti laisvą erdvę ar apsauginę nišą (toliau – apsaugos erdvė) lifto kabinai esant vienai iš kraštinių padėčių. Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2018 m. spalio 2 d. įsakymu Nr. EV-250 buvo patvirtinti administracinės paslaugos Nr.09 „Išankstinio sutikimo įrengti liftą, naudojant kitas prispaudimo rizikai išvengti tinkamas priemones, išdavimas“ aprašymas ir šios paslaugos teikimo schema.

VDI veiklos rezultatai, pasiekti vykdant Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (asignavimų valdytojo) strateginį veiklos planą

2018 m. iš Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos programos „Užimtumo didinimas“ VDI skirta su papildomai gautais asignavimais – 6199,0 tūkst. EUR; iš kurių išlaidoms – 5784,0 tūkst. EUR, iš jų darbo užmokesčiui – 3594,0 tūkst. EUR; materialiojo ir nematerialiojo turto įsigijimui – 415,0 tūkst. EUR.; iš jų investiciniam projektui įgyvendinti – 180,0 tūkst. EUR.

Per ataskaitinį laikotarpį iš Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos programos „Užimtumo didinimas“ priemonei „Sudaryti sąlygas Valstybinei darbo inspekcijos veiklai“ skirtų 6199,0 tūkst. EUR. buvo panaudota - 6018,6 tūkst. EUR. Įvykdymo procentas – 97,1.

Kreditinis įsiskolinimas tiekėjams 2018 m. gruodžio 31 d. sudarė - 16,3 tūkst. EUR. Įsiskolinimas susidarė dėl to, kad 2018 m. gruodžio mėn. už paslaugas PVM sąskaitos faktūros buvo gautos sausio mėnesį.

Debetinis įsiskolinimas sudarė 9,6 tūkst. EUR, tai išankstiniai apmokėjimai tiekėjams.

Per ataskaitinį laikotarpį dėl ekonominės krizės neproporcingai sumažinto darbo užmokesčio dalies gražinimo mokėtiną darbo užmokesčių sudarė 92,8 tūkst. EUR. ir darbdavio Sodros įmokos 28,7 tūkst. EUR.

VDI išmokėjo dėl ekonominės krizės neproporcingai sumažinto darbo užmokesčio 89,9 tūkst. EUR. ir darbdavio Sodros įmokų 27,8 tūkst. EUR.

Mokėtinios sumos ataskaitinio laikotarpio pabaigoje, dėl ekonominės krizės neproporcingai sumažintos darbo užmokesčio dalies grąžinimo sudaro – 95,7 tūkst. EUR, ir darbdavio Sodros įmokos - 28,7 tūkst. EUR.

VDI tarnybinių lengvųjų automobilių, judriojo ryšio ir reprezentacijai patvirtintų išlaidų limitų neviršijo.

VDI taip pat vykdė iš Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos programos „Socialinės apsaugos ir darbo politikos įgyvendinimo administravimas“ priemonę „Vystomojo bendradarbiavimo tarpinstitucinio veiklos plano įgyvendinimas“.

Taip pat vykdomas projektas „Profesinių sąjungų ir darbdavių bendradarbiavimo modelis vystant socialinį dialogą“. Projektas finansuojamas ES lėšomis.

VDI valstybės biudžeto asignavimus panaudojo:

1) VDI funkcijoms ir uždaviniams atlikti bei ūkio subjektų priežiūrai gerinti, pirmiausia tobulinant ir plečiant Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatyme nustatytos prievolės konsultuoti, informuoti ir šviesti ūkio subjektus formas ir būdus. Kaip nurodyta šioje ataskaitoje, šiam tikslui įgyvendinti 2018 metais buvo organizuotos ir vykdytos įvairios informacinės, konsultacinės ir edukacinės priemonės apie nelegalaus (nedeklaruoto) darbo žalą darbuotojams ir jų artimiesiems bei darbdaviams, didelį ekonominį praradimą valstybei bei visuomenei, pasitelkiant visuomenines organizacijas, švietimo įstaigas bei socialinius partnerius. Taip pat buvo vykdomos informacinės kampanijos ir darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais. Be to, buvo tobulintas ūkio subjektų konsultavimas vieningu konsultavimo telefonu, perkeliama dalį konsultavimo paslaugų į elektroninę erdvę bei gerinant konsultavimo kokybę. Taip pat buvo gerintas ūkio subjektų veiklos patikrų organizavimas ir atlikimas, aprūpinant VDI inspektorius modernia kompiuterine įranga šių patikrų šiuolaikiniams būdams ir metodams, atitinkantiems dabartinės informacinės visuomenės poreikius, taikyti. Be to, buvo plečiama dar vieną Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatyme nustatyta ūkio subjektų priežiūros forma, o būtent teisės aktų nustatyta tvarka gautos informacijos apie ūkio subjektų veiklą vertinimas, šiam tikslui modifikuojant VDI Elektroninių paslaugų darbdaviams sistemą (EPDS) bei VDI valdomą Potencialiai pavojingų įrenginių valstybės registrą. Nemažą dalį lėšų buvo investuota ir į VDI inspektorių kvalifikacijos kėlimą ir profesinį pasirengimą;

2) Nacionaliniame darbuotojų saugos ir sveikatos 2017–2021 metų veiksmų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2017 m. gegužės 22 d. įsakymu Nr.A1-256/V-584, Nacionaliniame jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programos įgyvendinimo 2017–2019 metų veiksmų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2017 m. balandžio 13 d. įsakymu Nr. A1-181, ir kituose šalies strateginiuose dokumentuose ir nacionaliniuose planuose numatytoms priemonėms įgyvendinti.

Lietuvos Respublikos valstybinė darbo inspekcija
prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos